

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Öğr. Üyesi, Ramazan Hüseyin Biçer
Aydın Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat
Fakültesi, Tarih Bölümü, Afyonkarahisar-Türkiye
e-posta: rbicer@aku.edu.tr
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Makale bilgileri/Article information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article
Geliş tarihi-Date of submission: 01.09.2025
Kabul tarihi-Date of acceptance: 25.06.2026
Yayın tarihi-Date of publication: 30.06.2026

Hakemlik-Review

Çift Taraflı Kör Dış Hakemlik
Double-Blind External Peer Review

Etik beyan/Ethics statement

Yazar(lar), çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyduklarını beyan etmiştir.
The author(s) declared that they complied with ethical principles during the preparation of the study.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir
No conflict of interest declared

Finansman-Grant support

Fon, hibe veya destek alınmamıştır
No funding or support was received

Lisans- License

Darüssaade Ağası Sümbül Ağa'nın Hayatı ve Vakıfları

Öz

Bu çalışmanın amacı, 1640–1644 yılları arasında Osmanlı Sarayı teşkilatının en stratejik makamlarından biri olan Darüssaade Ağalığı görevini yürüten Sümbül Ağa'nın biyografisini, azlını ve tesis ettiği vakıfları tarihsel bir perspektifle incelemektir. Çalışma, Sümbül Ağa'nın görevden alınma sürecini ve şehadetiyle sonuçlanan Malta Şövalyeleri baskını öncesindeki gelişmeleri, Osmanlı kronikleri ve arşiv belgeleri ışığında değerlendirmektedir. Araştırmada, Sümbül Ağa'nın şahsi hayatına ve azline ilişkin anlatılar kaynak kritiği yöntemiyle ele alınmış; özellikle literatürde yer alan “Zafire-Osman” hikâyesi tarzı rivayetler kronik verileriyle karşılaştırılarak tarihsel gerçeklik bakımından analiz edilmiştir. İnceleme sonucunda, söz konusu anlatıların klasik Osmanlı kroniklerinde yer almadığı ve tarihsel dayanaklarının zayıf olduğu tespit edilmiştir. Makale ayrıca Sümbül Ağa'nın tesis ettiği üç ayrı para vakfına ait vakfiyeleri incelemektedir. Bu vakfiyelerin analizi, Ağa'nın başta Topkapı Sarayı olmak üzere çeşitli saray birimlerine ve saray görevlilerine yönelik hayır şartları içeren, birbirine yakın tarihlerde ve farklı meblağlarda üç ayrı para vakfı kurduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak çalışma, Sümbül Ağa'ya dair anlatıların tarihsel temellerini sorgulamakta; kronik ve arşiv kaynaklarına dayanmayan rivayetlerin eleştirel bir süzgeçten geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte vakfiyelerin tahlili, Sümbül Ağa'nın saray teşkilatı içindeki konumu ve hayır faaliyetleri hakkında somut ve belgelere dayalı veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sümbül Ağa, Sultan I. İbrahim, Darüssaade Ağası, Vakıf, Girit Savaşı.

The Life and Waqfs of Darussaade Agha Sümbül

Abstract

The aim of this study is to examine, from a historical perspective, the biography, dismissal, and waqfs established by Sümbül Agha, who held the position of Darussaade Agha, one of the most strategic offices in the Ottoman Palace organization, between 1640 and 1644. The study evaluates the process of Sümbül Agha's dismissal and the events leading up to his martyrdom during the Knights of Malta raid, in light of Ottoman chronicles and archival documents. In this research, narratives concerning Sümbül Agha's personal life and dismissal are analyzed using a critical source method; in particular, accounts such as the “Zafire-Osman” story found in the literature are compared with chronicle data and analyzed for historical accuracy. The analysis reveals that these narratives are not found in classical Ottoman chronicles and have weak historical basis. The article also examines the waqfs deeds of three separate monetary waqfs established by Sümbül Agha. Analysis of these waqfiyahs reveals that Agha established three separate monetary waqf, primarily for Topkapı Palace and various palace units and officials, with charitable conditions, at approximately the same time and for varying amounts. Consequently, the study questions the historical waqf of narratives about Sümbül Agha; it demonstrates the need for critical scrutiny of accounts not based on chronicle and archival sources. Nevertheless, the analysis of the waqfiyahs provides concrete and documented data on Sümbül Agha's position within the palace organization and his charitable activities.

Keywords: Sümbül Agha, Sultan Ibrahim I, Darussaade Agha, Waqf, Cretan War.

Yazar katkı oranı/ Author contributions

Çalışmanın Tasarımı/Conceiving the Study	Yazar-1 (%100)
Veri Toplama/Data Collection	Yazar-1 (%100)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar-1 (%100)
Makale Yazımı/ Article Writing	Yazar-1 (%100)
Gönderim ve Revizyon/Submission and Revision	Yazar-1 (%100)

Yapay zekâ beyanı / Artificial intelligence statement

Bu çalışmada üretken yapay zekâ araçları kullanılmamıştır.
No generative AI tools were used in this study.

Atıf- Citation (APA)

Biçer, R. H. (2026). Darüssaade Ağası Sümbül Ağa'nın hayatı ve vakıfları. *İctimaiyat*, 10(2), 510-535. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1775816>

1. Giriş

Osmanlı saray teşkilatının idari ve hiyerarşik kalbi olan Topkapı Sarayı; Harem, Birûn ve Enderun kısımlarından müteşekkil kompleks bir yapı arz etmekteydi. XVI. yüzyılın son çeyreğine kadar bu yapının zirvesinde Kafkas kökenli hadımların (akağalar) lideri olan Bâbüssaade Ağası bulunurken, 1587 yılından itibaren Sultan III. Murad devriyle birlikte Afrika kökenli hadımların¹ (karaağalar) temsil ettiği Darüssaade Ağalığı makamı, Harem'in mutlak otoritesi olarak yükselmiştir (Altındağ, 1994: 1; Uzunçarşılı, 2014, s.159; Ünal, 2007, s. 44)². Protokolde sadrazam ve şeyhülislamın hemen ardında yer alan bu makamın sahipleri, padişahın aile mahremiyetine olan yakınlıkları hasebiyle XVII. ve XVIII. yüzyıllarda devlet idaresinde tayin ve azillere müdahale edebilecek denli geniş bir nüfuz alanına sahip olmuşlardır (Uzunçarşılı, 2014, s. 161-163; Hammer 1337, s. 52-53).³

Bu önemli makamın en dikkat çekici simalarından biri de 1640-1644 yılları arasında görev yapan Sünbül Ağa'dır. Ancak Sünbül Ağa, Osmanlı tarihinde idari faaliyetlerinden ziyade azil süreci, trajik vefatı ve bu vefatın tetiklediği Girit Seferi (1645-1669) ile anılmaktadır (Kâtip Çelebi, 2016, s. 846-847; Nâimâ, 2014, s. 1011-1012; Kâtip Çelebi, 1067, s. 87b-88a). Sünbül Ağa üzerine kurgulanan tarihsel anlatılara bakıldığında ise akademik literatürün ciddi bir "problem sahası" barındırdığı müşahede edilmektedir. Zira Ağa'nın hayatına dair mevcut bilgilerin çok büyük bir kısmı; Ahmed Refik Altınay ve Reşad Ekrem Koçu gibi popüler tarihçilerin kurgusal unsurlarla bezeli anlatılarına hapsolmuş vaziyettedir. Özellikle, literatürde "Zafire ve Osman Hikâyesi" gibi şöhret bulan bu anlatılar, akademik bir süzgeçten geçirilmeden tarihsel gerçeklik gibi kabul edilerek yaygınlaştığı anlaşılmaktadır. Bu durum Sünbül Ağa ile ilgili az sayıda çalışmalarda da müşahade edilebilmektedir. Nitekim bu çalışmalar da hikâye türü anlatımlara dayanılarak oluşturulmuş ve bu hikâye türü eserler kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu çalışmalarda Ağa'nın hayatı veya geride bıraktığı eserlere dair bir bilgi ise neredeyse hiç sunulmamaktadır⁴. Akademik çalışmalar dışındaki bazı yayınlarda ifade edilen hikâye türü olaylar ise dönemle ilgili anlatımlarda daha çok ön planda tutulmakta bu hikayelerin dayanağı ve doğruluğuna ise hiç temas edilmemekte ve bunlar kesin doğru olarak yayınlanmaktadır.⁵

¹ Hadımın daha çok 'tevâşî' kelimesiyle ifade edildiği görülmektedir. Arapça kökenli bir kelime olan hadım, hizmet eden anlamında 'hâdim' kelimesinden türetildiği düşünülmektedir. Osmanlı sarayında, özellikle de Harem dairesinde hizmet eden erkeklerin çoğunluğunun erkekliği giderildiği için zamanla 'iğdiş' anlamı kazanmıştır (Taneri, 1997: 1). Osmanlı Devleti'nin Yavuz Sultan Selim zamanında Memlükleri yenip Mısır'ı fethettikten sonra Afrika köle ticaretine kolay erişim sağladığı düşünülmektedir. Böylece Doğu Afrikalı ve Habeş (bugünkü Etiyopya) kökenli hadımlar Osmanlı sarayına ve eyalet valilerinin hanelerinde yoğun olarak görev almaya başlamışlardır (Hathaway, 2005, s. 12-13).

² Sarayda görev yapan çok sayıda hadım edilmiş siyah ve beyaz köle bulunmaktaydı (Ünal, 2007, s. 44) 1582 senesinde kara hadım ağaların eline geçen Darüssaade Ağalığı, kısa bir süre ak hadım ağalarına verilse de 1594 senesinde yeniden kara hadım ağalarına verilmiş ve bundan sonra darüssaade ağaları, siyahi ve Doğu Afrika kökenlilerden seçilmiştir (Uzunçarşılı, 2014, s.160)

³ Tayyâr-zâde Atâ, Hadımların saraya alındıktan sonra yaptıkları görevler ve yükselişlerine dair geniş bilgi vermektedir (Tayyâr-zâde Atâ, 2010, s. 361-362).

⁴ Örneğin Selin Atıncı'nın bildiri metninde Sünbül Ağa'nın hayatı ve özellikle de azline dair sunduğu bilgiler, dönemin kroniklerine ya da arşiv vesikalarının verdiği bilgilere göre değil XX. yüzyılda hazırlanmış ve hikâye türü eserler olan Ahmet Refik Altınay'ın *Kızlarağası* ve Reşad Ekrem Koçu'nun *Kızlarağasının Piç'i* isimli eserine dayanmaktadır. Bu eserlere aşağıda geniş biçimde yer verilecektir (Atıncı, 2017: 101-102; Bozkaya vd., 2021: 35-52)

⁵ Sünbül Ağa'ya atfedilen Zafire'nin alınması ve sonrasında yaşanan olaylara dair çok sayıda internet sitelerinde içerik ve gazete yazıları mevcuttur. Günümüzde de benzer hikâyeler gerçekmiş gibi

Bu noktada çalışmanın temele aldığı birinci araştırma sorusu, “Sünbül Ağa’nın hayatına, azline ve vefatına dair popüler literatürde yer alan kurgusal anlatılar, dönemin birincil elden kaynakları ve arşiv vesikalarıyla ne ölçüde örtüşmektedir?” şeklindedir. Bu temel soru etrafında, alt problem ise bu hikâyesel anlatıların kaynağının ne olduğudur. Çalışmanın temelini oluşturan ikinci soru, Sünbül Ağa’nın hayatına dair arşiv vesikaları ile Osmanlı kroniklerinin ne tür ve ne düzeyde bilgiler sunduğuna odaklanmaktadır. Üçüncü soru ise, Osmanlı devlet ricâli açısından önemli bir teamül olan vakıf kurma pratiği çerçevesinde, Sünbül Ağa’nın bizzat tesis ettiği vakıf ya da vakıfların bulunup bulunmadığına, şayet mevcut ise, bu vakıflara ait vakfiyelerin Ağa’nın şahsiyeti, görev alanı, saray teşkilatı içindeki konumu ve hayır anlayışı hakkında ne tür bilgiler sunduğuna odaklanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, söz konusu araştırma soruları doğrultusunda Sünbül Ağa’nın hayatını ve hayrî kişiliği ile kendisi hakkında anlatılan olayları, arşiv vesikaları ve dönem kronikleri ışığında değerlendirmek ve yeniden ortaya koymaktır. Böylelikle Ağa’ya ait bundan sonraki çalışmalarda da bir bakış açısı sunulmuş olacak ve kendisi hakkında anlatılan hikâyesel olayların dışında bir Sünbül Ağa’nın varlığı noktasında literatüre katkıda bulunulacaktır.

2. Hayatı

Sünbül Ağa’nın ismi, arşiv vesikalarında Molla Sünbül Ağa olarak geçmektedir (BOA, MAD. d. 5113, s. 12). Darüssaade ağalarının hayatları ile ilgili bilgi sunan Hamîletü’l-Küberâ’da kendisinden ‘Hoca Sünbül Ağa’ olarak bahsedilmektedir (Aycibin, 2001: 202). Saraya ne zaman ya da kaç yaşında girdiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Darüssaade ağalığının kurum olarak ön plana çıkmaya başladığı XVI. yüzyılın sonlarında görev yapan bazı ağaların ismine ve kökenlerine dair bazı lakaplar getirilse de daha sonraları ağaların genelinin siyahi ve Doğu Afrika kökenli olmaları sebebiyle artık bu tür ifadelerin kullanılmadığı görülmektedir⁶. Bu sebeple Sünbül Ağa’nın da mutaat olduğu üzere Doğu Afrika kökenli hadımlardan olduğu söylenebilir. 19 Cemaziyelevvel 1045/31 Ekim 1635 tarihli bir belgede ‘*Musâhib Sünbül Ağa*’ şeklinde kendisinden bahsedilen bir belgeye dayanarak, darüssaade ağalığına getirilmeden önce Sultan IV. Murad döneminde musahiplik görevinde bulunma ihtimali de vardır (BOA, AE.SMRD.IV.1/40)⁷.

Kendisinden önce Darüssaade Ağası olan İbrahim Ağa’nın kısa süre sonra görevden azledilmesiyle darüssaade ağalığına getirilmiştir. Hamîletü’l-Küberâ’da, 1049 senesi Şevval’i/Ocak-Şubat 1640 senesinde İdris Ağa yerine İbrahim Ağa’nın atandığı, onun kısa süren darüssaade ağalığından sonra ise 1050 senesi başlarında yani 1640 Mayıs-Haziran tarihlerinde

anlatılmakta ve internet sayfalarında bu haliyle yer almaktadır (Uluç, 2012; Kopuz, 2023; "Hatice Turhan Sultan", 2025).

⁶ İlk Darüssaade Ağası Habeşî Mehmed Ağa’ya Habeş kökenli olması sebebiyle ‘Habeşî’ nisbesi verilmiştir. Bu şekilde kaydedilen çok sayıda arşiv belgesi bulunmaktadır (BOA. TSMA-E.223/17; Biçer, 2023: 247) Habeşî Mehmed Ağa’dan sonra kısa bir süre ak ağaların uhdesine verilen darüssaade ağalığı, 1594 senesinde ak ağalardan tekrar alınmış ve müstakilen bu görev kara hadım ağalara verilmiştir (Uzunçarşılı, 2014, s. 160).

⁷ Musahip, kelime anlamı itibarıyla padişahları eğlendirmek ve moral vermek maksadıyla saray hizmetinde bulunan kişiyi ifade etmektedir. Padişahların saraydaki ağalardan, gerek vezir ve beyler beyleri arasından musahip maiyetleri bulunmaktaydı. Bu kişiler belirlenirken sözü güzel, nüktedan, sözünden istifade edilecek kimseler olmalarına özen gösterilirdi. Bunların arasında cüce, dilsiz ve hadım ağalarından seçilmiş kişiler de yer alabilirdi (Pakalın, 1983, s. 582; Hafız Hızır İlyas Ağa, 1987, s. 40).

Sünbül Ağa'nın tayin edildiği yazılıdır⁸. Bu bilgi, arşiv belgeleri ışığında izaha muhtaç görünmektedir. Şöyle ki; Sultan IV. Murad, 16 Şevval 1049/9 Şubat 1640 senesinde vefat ettikten sonra yerine Sultan I. İbrahim tahta geçmiştir (Nâimâ, 2014, s. 938; Kâtip Çelebi, 2016, s. 826; Topçular Kâtibi, 2003, s. 1133). Hamîletü'l-Küberâ'da Sünbül Ağa'nın darüssaade ağası olarak tayin edildiği tarih olarak, 1050 senesinin evâli yani Muharrem ayı/Nisan-Mayıs 1640 tarihleri zikredilmektedir Aycibin, 2001: 202). Bu bilgiye göre Sultan IV. Murad'ın vefatı ve Sultan I. İbrahim'in tahta geçmesinden yaklaşık 2 buçuk ay sonra Sünbül Ağa'nın göreve tayin edilmesi gerekmektedir. Diğer yandan, Sünbül Ağa ile ilgili Hammer, "*Sultan İbrahim'in cülûsunda sarayın en mühim mevkilerinden bulunan ve safâ esiri bir padişah zamanında elbette tesîri mezdâd olacak olan kızlar ağası mevkii, ihtiyar hadım Sünbül'de idi*" şeklinde bir bilgi sunmaktadır (Hammer, 1337, s. 52). Bu kayıta da Sünbül Ağa'nın Sultan İbrahim'in tahta geçtiği esnada görevde bulunduğu ifade edilmektedir. Bu açıdan konunun tahlili önem kazanmaktadır. Öncelikle Hammer'in verdiği bu bilgi, Sünbül Ağa'nın Sultan IV. Murad'ın zamanlarında bu göreve tayin edilmiş olma ihtimalini akla getirmektedir. Nitekim yukarıda bahsedildiği üzere Sünbül Ağa'nın Sultan IV. Murad'ın musahipliğini yaptığına dair bir belge, onun bu göreve IV. Murad zamanında atanmış olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Bununla birlikte Sünbül Ağa'nın selefi olan İbrahim Ağa'ya ait arşiv vesikalarında, Hamîletü'l-Küberâ'da ifade edilen tarihlerden önce yani atandığı tarih olarak ifade edilen 1049 senesi Şevval ayından önceki tarihlerde bu görevde bulunduğu dair net vesikalar bulunmaktadır⁹. Bu sebeple İbrahim Ağa'nın Sultan IV. Murad devrinin sonlarına doğru bu görevden alındığı ve yine IV. Murad devri dahilinde Sünbül Ağa'nın özellikle de 1049 senesi Ramazan-Şevval ayları/Aralık 1639-Ocak 1640 tarihlerinde darüssaade ağası olarak atanmış olabileceği akla daha yatkın gelmektedir. Dolayısıyla Sünbül Ağa'nın az da olsa IV. Murad devrinde darüssaade ağalığı yapması ve bu görevde iken taht değişikliği olması sebebiyle Hammer'in, yukarıda zikredilen ifadeye yer verdiği düşünülebilir.

Bu sebeple Hamîletü'l-Küberâ'daki bazı tarihlendirmelerin arşiv verileriyle uymadığını ve tashihe muhtaç olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Aynı durum Sicill-i Osmanî'de de göze çarpmaktadır. Zira burada da Hamîletü'l-Küberâ'daki bilgiler esas alınmış ve Sünbül Ağa'nın 1640 senesinde darüssaade ağalığına getirildiği, ay belirtilmeden yazılmıştır¹⁰. Sonuç itibariyle

⁸ Aynı yerde "*takarrüb-i cenâb-ı İbrahim Hânî ile muazzez ve müşerref iken...*" şeklinde bir ifade de bulunmaktadır. Burada, Sultan İbrahim'in yakınlığına mazhar olmak anlamında kullanıldığı, tayininin kastedilmediği de açıktır (Aycibin, 2001: 202). Bu arada Hamîletü'l-Küberâ'da İbrahim Ağa'nın 1049 Şevval ayında İdris Ağa'nın yerine tayin edildiği bilgisi bulunsu da bazı arşiv belgeleri İbrahim Ağa'nın Recep Ayı'nda da yani Şevval ayından 3 ay kadar önce bu görevde bulunduğunu göstermektedir. Nitekim 1049 Receb ayı tarihli bir vakıf defterinde Darüssaade Ağası ve Haremeyn Evkâf Nâzırı İbrahim Ağa'nın kuyruklu imzası görülmektedir (BOA. TS.MA.d. 1158, s.15).

⁹ İbrahim Ağa'nın 1049 senesi Şevval'in'de darüssaade ağalığına tayin edilmesi ile ilgili verilen bilgi yanlış görülmekte nitekim kendisine dair arşiv kayıtlarında 1048 senesi Zilhiccesi'nde / Nisan 1639'da bu görevde bulunduğu dair bilgiler yer almaktadır. Örneğin Evâil-i Zilhicce 1048/Nisan 1639 tarihli Tahta Kadı Vakfı Mütevellisinin yazmış olduğu bir arizada vakfa ait Kağıthane'de bulunan bir çayır icare-i muaccele ve müeccele ile sâbık Darüssaade Ağası İdris Ağa'nın tasarrufunda olduğu ancak ölümünden sonra çayırın yeniden kiraya verilmesinin gerektiğinden taliplilere arz olunduğu, nihayetinde *mevcut* Darüssaade Ağası İbrahim Ağa'nın araziye kiraladığı belirtilmektedir. Dolayısıyla İbrahim Ağa'nın Nisan 1639 tarihinde darüssaade ağalığı yaptığı net bir şekilde anlaşılmaktadır (BOA. TSMA.E.1126).

¹⁰ Sicill-i Osmanî'de de aynı bilgiler bulunmaktadır. Burada da Sünbül Ağa'nın 1050/1640-1641 tarihlerinden darüssade ağalığına getirildiği, 1054/1644'te ise azledildiği yazılıdır (Mehmed Süreyya, 1996, s. 1553).

aynı şekilde Sünbül Ağa'nın 1050 senesi başında darüssaade ağalığına getirilmesine dair Hamîletü'l-Küberâ'da verilen bilgi, İbrahim Ağa'nın görevde bulunduğu tarihler, arşiv belgeleri ve daha önce yaptığı musahiplik görevi bağlamında düşünüldüğünde yanlış olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu çalışmada biz Sünbül Ağa'nın 1049 Ramazan-Şevval ayları dolaylarında yani Sultan IV. Murad devrinin sonlarında darüssaade ağalığına getirilmiş olabileceği ihtimalinin daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Nitekim Sultan IV. Murad'ın musahipliğini yapan Sünbül Ağa, çalışmanın ana konusu olan Sünbül Ağa ise padişah tarafından önceki görevi sebebiyle yakından tanınması ve kendisiyle yakın ilişki içerisinde olması sebebiyle, bizzat onun tarafından atanmış olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Darüssaade Ağası Sünbül Ağa üzerine yürütülen tafsilatlı arşiv araştırmasında, şahsına dair doğrudan biyografik verilerin oldukça mahdut olduğu müşahede edilmiştir. Mevcut vesikaların önemli bir kısmı, Ağa'nın kurumsal kimliği gereği yürütmekte olduğu “*vakıf nâzırı*” sıfatıyla ilintilidir; ancak bu belgeler daha çok şahsi ayrıntılardan ziyade resmi idari tasarruflara odaklanmaktadır. Sünbül Ağa'nın nâzırlık yetkisi, dönemin saray hiyerarşisindeki yerleşik usullerle doğrudan ilişkilidir. Bilindiği üzere Darüssaade Ağaları, Sultan III. Murad devrinin sonlarında kurulan Haremeyn Evkâf Nezâreti'nin nâzırlığı görevi darüssaade ağasına verilmiştir. Bu kurumsal yapı uyarınca Darüssaade Ağası, sadece Harem'in amiri değil; aynı zamanda bazı selâtîn vakıfları, yüksek devlet ricaline ait vakıflar ve Haremeyn'e hayır şartı bulunan vakıfların en üst idarecisi konumundaydı (İbnü'l-emin vd. 1335, s. 13; Uzunçarşılı, 2014, s. 165; Biçer, 2025, s. 7-14). Bu idari mekanizma içerisinde ağalar; vakıf gelirlerinin denetimi ve mütevellî tayinlerinin yanı sıra, Mekke ile Medine'ye gönderilen yıllık nakdi ve ayni yardımları kapsayan surre işlemlerinin sevk ve idaresinden de sorumluydular. Dolayısıyla Sünbül Ağa'nın arşiv kayıtlarındaki varlığı, şahsi bir biyografi sunmaktan ziyade, bu geniş çaplı vakıf bürokrasisinin işleyişi içerisindeki resmi onay mekanizması ve bürokratik imzasıyla sınırlı kalmaktadır (BOA. TS.MA. E / 549/89; BOA. MAD.D. 2005; BOA. MAD.D. 4934; BOA. MAD. D. 15985, s. 1; TSMA-E. 1257/59).

Kendisiyle ilgili bu çalışmada ele alınacak vakfiyelerdeki bilgilerde de şahsiyeti ile ilgili bilgi azlığına dair mevcut durum değişmemektedir. Örneğin her üç vakfiyede de Sünbül Ağa'dan bahsederken, *Sünbül Ağa bin Abdürrahim* şeklinde isminin yazıldığı görülmektedir. Bu ibareden hareketle baba isminin “*Abdurrahim*” olabileceği ilk bakışta akla gelse de ancak bu tür isimlerin özellikle köle veya devşirmelere konulabildiği ve bu isimlerin asıl baba isimlerini yansıtmadığı bilinmektedir. Dolayısıyla bu künyede geçen Abdürrahim ismi de Sünbül Ağa'nın babasının gerçek ismi değildir (VGM, D. 649, s. 2; T.S. A. E.H. 2996, 5; BOA. D. 6966/1, 6). Bu durumun Osmanlı kayıt mantığına göre özellikle köleler ve devşirmelerin isimleri yazılırken, babalarının gerçek isimleri yazılmamasından kaynaklanmaktadır. Zira Osmanlı döneminde köleler ve devşirmelerin baba adının bulunduğu yere, genelde köle, kul anlamında ‘abd’ ön isim, sonrasında ise Allah'ın güzel isimlerinden birisi getirilerek oluşturulan isimlerin konulması usulü yaygın bir uygulamaydı. Bunlar da çoğunlukla, Abdullah, Abdülkerim, Abdurrahman, Abdürrahim, Abdüsselam... gibi isimlerdi (Godwin, 2008, s. 37). Dolayısıyla Sünbül Ağa'nın babasının ismi de bu mantıkla yazılmış olup kendi ismini taşımamaktadır. Hammer'in verdiği bilgidен hareketle göreve geldiğinde de yaşının bir hayli ileri olduğu anlaşılmaktadır (Hammer, 1337, s. 52).

Sünbül Ağa'nın genellikle azledilmesi ve sonrasında yaşanan olaylar Girit Seferi'ne giden süreci başlatmıştır. Bu nedenle Osmanlı Tarihi'ne dair Girit Seferi ile ilgili çalışmalarda Sünbül Ağa'nın

vefatı yer bulsa da hayatına dair yalnızca bu noktaya yani ölümüne temas edildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hayatına dair tatmin edici bir bilgi ya da veri bu çalışmalarda da sunulmamaktadır (Uzunçarşılı, 1983, s. 217; Finkel, 2017, s. 203; Pamuk, 2013: 304-405; Gülsoy, 2004, s.26; Cengiz, 2019: 107-108; Tukin, 1996: 87).

Sünbül Ağa'nın hayat serencamına dair mevcut veriler ışığında, onun saray kariyeri ve hayatına ile ilgili olarak şu kronolojik çıkarımı yapmak mümkündür: Ağa'nın 1644 yılındaki vefatı esnasında ileri bir yaşta olduğu varsayımı ve saray memuriyeti hiyerarşisindeki uzun soluklu terfi süreci göz önüne alındığında, kendisinin saray bürokrasisine dahil oluşunun XVI. yüzyılın son çeyreğine tekabül ettiği söylenebilir. Bu durum, Sünbül Ağa'nın küçük yaşlarda saraya alınarak klasik saray eğitiminden geçtiği ve Darüssaade Ağalığı makamına yükselene kadar bazı farklı görevlerde bulunduğu özellikle yukarıda ifade edilen arşiv vesikasından hareketle Sultan IV. Murad'ın son dönemlerinden evvel musahiplik yaptığı anlaşılmaktadır. Yine aşağıda ayrı ayrı ele alınacak vakfiyelerdeki bilgilerden hareketle, onun saraya alınmasından sonra, direkt olarak Topkapı Sarayı'nda görev yapmamış olma ihtimali de vardır. Bu vakfiyelerdeki hayır şartları ve detaylardan anlaşıldığına göre onun Galata Sarayı'nda¹¹ ve Sarây-ı Atîk¹² olarak ifade edilen İstanbul'un fethinden sonra yapılan ve Topkapı Sarayı öncesinde devletin idarî merkezi olan eski sarayda da görev yapmış olma ihtimalini düşündürmektedir.

2.1. Zafire-Osman Hikâyesi ve Hikâyenin Kaynağı

Sünbül Ağa ve dönemin saray hayatı ile ilgili bazı eserlerde yer bulan en dikkat çekici olaylardan birisi "*Sütnine Zafire*" olayıdır. Özellikle bu hikâye, Ahmed Refik Altınay'ın 1926 senesinde Akbaba Papağan Kitaphanesi'nce yayımlanan "*Kızlarağası*" isimli eseri ile Reşad Ekrem Koçu'nun 1933 senesinde yayımlanan "*Kızlarağasının Piçi*" isimli eserleriyle meşhur bir anlatıma kavuşmuştur¹³.

Hikâyenin özeti şöyledir: Sultan İbrahim tahta geçtikten sonra, tüm harem ve devlet erkânı, 24 yaşındaki padişahın gönlünü hoş tutmak ve aynı zamanda bir an evvel çocuk sahibi olması için güzel cariyeler sunma telaşına düşmüştür. Darüssaade Ağası Sünbül Ağa da padişaha hediye etmek üzere Gürcü kökenli Zafire isimli bir cariyeyi 450 kuruşa satın almış ve padişaha sunmuştur¹⁴. Ancak normalde bâkire olması beklenen Zafire kısa süre sonra bir erkek çocuk dünyaya getirmiştir. Çocuğu ve Zafire'yi himayesi altına alan Sünbül Ağa, yeni doğan çocuğa, "Osman" adını vermiştir. Osman'ın doğuşundan çok kısa bir süre sonra da Sultan İbrahim'in oğlu Mehmed (Avcı Mehmed) dünyaya gelmiştir¹⁵. Lâkin Sultan İbrahim, Sünbül Ağa'nın

¹¹ Sultan II. Bayezid devrinde inşa edilmiştir. Bu sarayın yapılış maksadı Osmanlı saray hizmetlerine adam yetiştirmektir. Galata Sarayı, bir cami ile her biri 200'er kişilik üç koğuş ve bir hamam, mutfak ile zâbit dairesinden oluşmaktaydı. Bu sarayda bulunan diğer hizmetlilerle ilgili geniş bilgi için bkz. (Tayyarzâde Atâ, 2010, s. 166-167; Uzunçarşılı, 2014, s. 291-294; Pakalın, 1983, s. 641; İlyas Ağa, 1987, s. 78-79)

¹² Saray-ı Atîk, İstanbul'un fethinden sonra yapılmıştır. Bugünkü Süleymaniye Camii'ni de içine alan yerde, şehrin göbeğinde bulunmaktaydı. Eski saray terkedildikten sonra burası vefat eden padişahların aileleriyle kızlarına tahsis edilmişti. Bu kimselerin ihtiyaçlarını karşılamak ve muhafazalarını sağlamak üzere harem ağası, kapı ağası, kapıcı, teberdar (baltacı) gibi memurlar bulunmaktaydı (Uzunçarşılı, 2014, s. 7).

¹³ Bugün bu eserlerin güncel basımları piyasadadır. Biz de bu çalışmamızda mezkûr eserlerin güncel basımlarındaki ifadeleri esas aldık (Altınay, 2016; Koçu, 2024).

¹⁴ Altınay'ın Kızlarağası isimli eserindeki anlatıma göre, Sünbül Ağa, bu cariyeyi Sultan İbrahim'in cülusunda satın almıştı (Altınay, 2016, s. 45).

¹⁵ Şehzade Mehmed, 1051 senesi Ramazan ayı arifesinde perşembe günü/3 Aralık 1641 senesinde dünyaya gelmiştir (Derin, 1993, s. 3; Atsız, 2016, s. 48).

padişaha takdim ettiği bu Zafire'yi ve oğlu Osman'ı çok sevmiştir. Hatta öyle ki Zafire'nin oğlu Osman'ı yeni doğmuş şehzadeden bile üstün tutmaya başlamıştır. Sünbül Ağa, Zafire'yi şehzade Mehmed'e sütnine olarak takdim edince Mehmed'in annesi Turhan Sultan ve Kösem Sultan başta olmak üzere hanedan kadınları, Zafire ve Osman'a karşı nefret ve kıskançlık göstermeye başlamıştır. Bu durum Sünbül Ağa'yı da gözden düşürmüştür. Hatta bir gün Sultan İbrahim, Revan Köşkü'nün önündeki mermer havuzun kenarında Osman'ı¹⁶ kucağında oynatırken tüm sabrı taşmış olan Turhan Sultan, şehzadesi Mehmed'le birlikte Sultan İbrahim'e yaklaşmış, orada bulunan sütnine Zafire'ye ağır kelimeler kullanmış ve padişahın yanından kovunca Sultan İbrahim ani bir cinnet haliyle Turhan Sultan'ın kucağından kendi oğlu şehzade Mehmed'i kaparak mermer havuza fırlatmıştır. Bu olayda şehzade Mehmed, iç oğlanlardan birisinin gayretiyle havuzdan kurtarılmış ve ölümden dönmüştür. Küçük şehzadenin alnında da bu olayın anısı olacak bir yara kalmıştır. Bunun üzerine sütnine Zafire sarayda duramamış, Sünbül Ağa da başına daha büyük felaketler gelmeden Sultan İbrahim'den azlini talep ederek Mısır'a gitmek istemiştir. Sünbül Ağa, hemen maiyeti, atları ve hazinelerini alarak bir an evvel İstanbul'dan ayrılma derdine düşmüş ve İbrahim Çelebi isminde bir gemicinin yeni inşa edilmiş gemisine binmiştir. Sünbül Ağa'nın bindiği gemi yola çıkınca, Ege Denizi'nde dolaşmakta olan Malta korsanlarına ait gemiler, mazül darüssaade ağasının hazinesi ve maiyyetindekilerle korumasız bir gemiyle Mısır'a gitmek üzere yola çıktığını duyunca bu gemiye saldırmış yaşanan çarpışmada Sünbül Ağa ve gemi reisi İbrahim Çelebi vurularak şehit olmuşlardır. Sünbül Ağa'nın himayesindeki Zafire ve oğlu Osman da Sünbül Ağa'nın diğer maiyeti ile birlikte Maltalılara esir düşmüşlerdir¹⁷. Sonrasında Osman, Sultan İbrahim'in oğlu denilerek Maltalılar tarafından esir edilmiş ve Osmanlılar'a karşı kullanılmak istenmiştir. Ancak sonraları Osman'ın bir Osmanlı şehzadesi olmadığı anlaşılmış ve Osmanlı'ya karşı Girit'e gönderilmiştir. Osman'ın bu maceralı hayatı 34 yaşında iken verem hastalığından ölmesiyle sona ermiştir (Koçu, 2024, s. 18; Altınay, 2016, s. 47).

Yukarıda özeti verilen bu olayın günümüzde popüler tarih anlatıcılığında da önemli bir yeri vardır. Ve olayın bilindik bu anlatımı, özellikle Reşad Ekrem Koçu'nun "*Kızlarağasının Piçi*" isimli eseri ile Ahmet Refik Altınay'ın "*Kızlarağası*" isimli eserleriyle oldukça meşhur olmuştur. Öncelikle iki eserde yer alan bu anlatımın olay kurgusu birebir olmamakla birlikte birbirine oldukça benzemektedir. Bu iki eserin anlatım özellikleri, olay kurgusu ve eserdeki bilgilere bakıldığında özellikle Reşad Ekrem Koçu'ya ait eserin tamamen hikâyesel bir anlatımla oluşturulduğunu ifade etmek gerekmektedir. Ancak yazar, eserinin başında, "*hadiseler yazdığım gibi cereyan etmiştir, fakat bunlar fotoğrafla çekilmiş değil, fırça ve boya veyahut kalemle yazılmış resimlerdir*" şeklinde bir ön not koymuştur. Dolayısıyla yazar, bu bilgilerin doğru olduğuna kendisi de inanmaktadır. Eserde herhangi bir dipnot bulunmamaktadır. Bu nedenle Koçu'nun eserindeki anlattığı olayın dayanağına dair bir bilgi mevcut değildir. Diğer yandan Altınay'ın eserindeki olay örgüsünde ise zaman zaman dipnotlara yer verildiği görülmektedir ancak bu dipnotlar olayları açıklamak için yazılmış dipnotlar olup, herhangi bir kaynak belirtilmemektedir (Koçu, 2024, s. 18; Altınay, 2016, s. 41-49).

¹⁶ Koçu, burada Osman'dan "*Kızlarağasının Piçi*" diye bahsetmektedir (Koçu, 2024, s. 18).

¹⁷ Altınay, gemide 600 kişi bulunduğunu ve Maltalıların bu saldırısından yalnızca 60 kişinin kurtulduğunu ifade etmektedir. Hatta dipnotta, geminin reisi İbrahim Çelebi'nin kılıcını Sünbül Ağa'ya çekerek, "*Bre menhus zenci! Başımıza bu felaket senin inadın yüzünden geldi*" diyerek başını kopardığı, gemide bulunan Bursalı Mehmed Efendi'nin talebe yamağı Hafız Mustafa tarafından anlatıldığı da ifade edilmektedir (Altınay, 2016, s. 47).

Bu noktada öncelikle şu hususun altını çizmek gerekir ki, döneme ait Osmanlı kroniklerinde veya arşiv vesikalarında bu şekilde bir olaya dair bilgi bulunmamaktadır¹⁸. O halde akıllara bu anlatımın kaynağı nedir? şeklinde bir soru gelmektedir.

Sünbül Ağa'nın hayatı, azli ve vefatına dair literatürde yer alan "Zafire ve oğlu Osman" anlatısının menşeyini saptamak amacıyla yürüttüğümüz mukayeseli araştırmada, bu anlatının tarihsel gerçeklikten ziyade oryantalist bir kurguya dayandığı düşüncesi hâsıl olmuştur. Nitekim, incelemelerimiz neticesinde, söz konusu anlatımın kökeninin Joseph von Hammer-Purgstall'ın "*Büyük Osmanlı Tarihi*" isimli eserine dayandığı ve popüler tarihçiler Reşad Ekrem Koçu ile Ahmed Refik Altınay'ın, Hammer'ın Mehmed Atâ tarafından 1919'da tercüme edilen bu eserinin 10. cildinden (s. 52-54) büyük ölçüde istifade ettikleri saptanmıştır. Bunun teyidi için Hammer'ın metni ile Koçu ve Altınay'ın eserleri arasındaki ayrıntılar incelendiğinde, anlatıların şaşırtıcı bir benzerlik taşıdığı görülmektedir (Hammer, 1337, s. 53; Koçu, 2024, s. 16). Özellikle Zafire'nin 450 kuruşa satın alınması, cariyenin hamileliğinin başlangıçta fark edilmemesi ve sonrasında Sultan İbrahim'in oğlu Şehzade Mehmed'e sütnine yapılması gibi spesifik detaylar hem olay silsilesi hem de rakamsal veriler açısından birebir örtüşmektedir. Hatta sadece bu da değil, Malta Korsanları'nın Sünbül Ağa'nın hazinelerini ele geçirmesi akabinde Zafire'nin oğlunu Sultan İbrahim'in oğlu düşüncesiyle götürmeleri, onun Avrupa'da "Padro Ottomano" (Osmanlı Papazı) namıyla bütün Avrupa'yı dolaşması gibi tüm detaylar Hammer'ın anlatımına uymaktadır. Hammer'ın eserinde yer alan bu detayların, iki hikaye türü eserde de aynı şekilde yer alması, Koçu ve Altınay'ın tarihsel belgeleri ve kronikleri değil, Hammer'ın 1919 basımlı tercümesini asıl kaynak olarak kullandıklarını teyit etmektedir. Altınay'ın anlatımı Koçu'ya kıyasla daha yüzeysel kalsa da (Altınay, 2016, s. 45) her iki yazarın da Hammer'ın çizdiği anlatı çerçevesini tarihsel bir gerçeklik gibi yeniden ürettikleri anlaşılmaktadır. Netice itibarıyla, 1919 basımlı söz konusu cildin neşrinden kısa bir süre sonra Koçu ve Altınay'ın bu metni "hikâyeci bir üslupla" yeniden ürettikleri ve böylelikle eserlerini hazırladıkları sonucuna varılabilir (Altınay, 2016, s. 45; Koçu, 2024, s. 16; Hammer, 1337, s. 53).

"Sütnine Zafire" anlatısının doğruluğu noktasında ise net bir sonuca varmak mümkün görünmemektedir. Nitekim konuyla ilgili anlatım yapılan araştırmada yukarıda da vurgulandığı üzere yalnızca Hammer'ın eserinde rastlanmaktadır. Bu noktada Hammer'ın "*Büyük Osmanlı Tarihi*" isimli eseri ve Hammer hakkında da birkaç hususu vurgulamak gerekmektedir. Öncelikle bu eser, her ne kadar Osmanlı tarihi çalışmaları için muazzam bir kaynak olması bakımından önem arz etse de metnin inşasında kullanılan oryantalist bakış açısı ve tahkir edici üslup göz ardı edilmemelidir. Yazarın, özellikle Zafire ve Osman vakası ile Sultan İbrahim'in şahsi hayatına dair ifadeleri; Osmanlı harem kurumunu ve padişahlık makamını gerçeklikten kopuk olması muhtemel bir tasvir üzerinden sunmuş olduğu anlaşılmaktadır. Hammer'ın anlatısında Sultan İbrahim, devlet idaresinden tamamen kopuk, "zevk müptelası" bir figür olarak resmedilmekte

¹⁸ Özellikle Kâtip Çelebi'nin Fezleke'si ile Nâima'da bu olay, "*Vak'a-i Ağa-yı Dârüssa'âde der-Bahr*" başlığı ile yer almaktadır. Ancak bu eserlerde Sünbül Ağa'nın görevinden azledilme sürecine dair fazla bir malumat bulunmamaktadır. Burada daha çok onun Mısır'a sürgün edildikten sonra kendisini Mısır'a götürecek İbrahim isimli bir reisin kalyonunda Sünbül Ağa dışında yer alanlar anlatılmaktadır. Yine geminin yola çıkarken top ve levent tedarik edememesi, sonrasında Malta korsanları tarafından geminin saldırıya uğraması da burada anlatılmaktadır (Nâimâ, 2014, s. 1011; Kâtip Çelebi, 2016, s. 846-847; Kâtip Çelebi, 1067: 87b-88a-89a-89b; Pul, 2017, s. 151). Evliya Çelebi'de de Sünbül Ağa olayının yaşanmasının akabinde Venedik Balyosunun olayın sual edilmesi için padişahın huzuruna çıkartılması anlatılmaktadır (Evliya Çelebi, 1998, s. 75; Cengiz, 2019: 108).

ve açıkça bunu dile getirdiği görülmektedir. Buna dair çok fazla örneğe yer vermesi de bunun cabasıdır. Misalen, padişahın neşeli bir anında bir soyтарыı Yeniçeri Ağası, Körmusluoğlu isimli bir ateşbazı ise Kaptan-ı Derya tayin etmesi veya Üsküdar gezintisi esnasında “*daha fazla zevk için*” iri cüsseli bir kadının bulunması konusunda memurlar görevlendirmesi gibi anekdotlar, bu tahkir edici kurgunun parçaları gibi durmaktadır. Bu tür rivayetler ve detaylar, tarihsel bir vakıa sunmaktan fazlası görünümündedir (Hammer, 1337, s. 51-53; Kacı, 2016: 262-279).

Yeri gelmişken, Sultan İbrahim’in hükümrancılık yıllarına damga vuran psikolojik rahatsızlıkları ve hânedanın bekasına dair duyulan derin endişeler, dönemin nüfuzlu devlet adamları tarafından birer siyasi ikbal aracına dönüştürüldüğü de bilinen bir gerçektir. Dönem kroniklerinde ve arşiv belgelerinde yer alan veriler; Hammer’in resmettiği karikatürize edilmiş imajın aksine, saray içi iktidar mücadelelerinin ve psikolojik yıpranmışlığın ve bir görüntüsünü aksettirmektedir¹⁹.

Kanaatimizce, Sultan İbrahim’in tarihsel bir gerçeklik olan psikolojik durumu ve bu durumun kroniklere yansıyan tezahürleri; çalışmamızın ana unsurlarından olan “Zafire ve Osman” anlatısı ile benzeri diğer spekülâtif anlatılar için bir istismar zemini teşkil etmektedir. Başka bir ifadeyle; padişahın zaafı ve saray içi gerilimler, Oryantalist literatürde gerçeklikten kopararak dramatik ve tahkir edici hikâyelerin “meşruiyet kaynağı” olarak kullanılmış olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Sünbül Ağa ve Zafire eksenindeki anlatıların, Sultan İbrahim’in bu kırılma döneminden beslenen kurgusal birer üretim olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Zafire ve Osman anlatısıyla ilgili Hammer’in “*Büyük Osmanlı Tarihi*” isimli eserinin mütercimi Mehmed Atâ eserin dipnotunda şöyle demektedir:

“...bu fıkranın bizim tarihlerde mahal-i tatbiki yoktur. Sütninenin oğlu meselesi esâsen sahîh olsa bile terbiyesi için taraf-ı padişâhîden para sarf olunması Avrupalıların bu serseri üzerine kurdukları efsanenin furû’undan olacaktır.” (Hammer, 1337, s.54)²⁰.

Hammer’in anlatısındaki kurgusal unsurları fark eden mütercim Mehmed Atâ, “*bu anlatılanların bizim tarihlerde tatbiki yoktur*” ifadesiyle, söz konusu iddiaların Osmanlı kroniklerindeki karşılıksızlığını kesin bir dille ortaya koymaktadır. Atâ’nın, “*Sütninenin oğlu meselesi esâsen sahîh olsa bile*” şeklindeki ihtiyatlı yaklaşımı ise tarihsel bir ihtimalin çarpıtılma ihtimaline işaret etmektedir. Sonuç olarak, Sütnine Zafire ve oğlu Osman’la ilgili şu sonuçlara varmak mümkündür: Birincisi net bir şekilde bu olaylara ve anlatımlara dair, Osmanlı kroniklerinde bilgi bulunmamaktadır. İkincisi ise Hammer’in anlatısı dışında bu olaya dair bir dayanak yoktur.

Söz konusu hadisenin, -eğer anlatıldığı gibi ise- Osmanlı siyasi tarihi açısından önemli kırılma noktalarından birisine sebep olan olayların başlangıcı olduğu tartışmasız bir vakıadır. Özellikle doğurduğu sonuçlar itibarıyla yirmi beş yıl sürecek olan Girit Seferi’nin başlangıç gerekçesine giden olayları etkilemesi, bu anlatımı en azından belli hatlarıyla dönem kroniklerinde yer bulmasını zorunlu kılmaktadır. Nitekim XVII. yüzyılın ortalarında saray bürokrasisi içerisinde

¹⁹ Örneğin Sultan İbrahim’in Edirne’deyken darüssaade ağasına yazdığı Şivekar Hatun’la ilgili hatt-ı hümayundaki detaylar bu konuda önemli bilgiler sunmaktadır (BOA. TSMA.E. 0781/23; Atsız, 2016: 50-51). Bu arada Şekerpere isimli musahibe ile ilgili Nâimâ da bilgi vermektedir. (Nâimâ, 2014, 1137). Ayrıca Şivekar isimli Ermeni kökenli bir kadının Sultan İbrahim’in üzerinde etkisinin olduğu arşiv kayıtlarından da takip edilebilmektedir (BOA. TSMA.E. 0756; Uluçay, 1956: 105-108).

²⁰ Bkz. 2 numaralı Dipnot; 45.

yaşanan gerilimlerin ve sıkıntılı süreçlerin izlerini, hatta bazı câriyelerin saray içerisindeki nüfuzu ve etkinliğini, dönemin kroniklerinden takip edebilmek mümkündür²¹.

Sünbül Ağa'nın azli ve şehadetiyle neticelenen sürecin başlangıç noktasını oluşturan Zafire ve Osman anlatısının, popüler literatürdeki hacminin aksine resmi tarihlerde hiç yer almaması, tarih yazımı açısından ciddi bir paradoksu beraberinde getirmektedir. Bu sessizliğin "saray mahremiyetini koruma refleksi" ya da "resmî tarihçilik" ile açıklanması ilk etapta makul görünse de dönemin metinleri incelendiğinde bu argüman zayıflamaktadır. Nitekim bizzat Padişah'ın, İbşir Mehmed Paşa'nın nikâhlı eşini Vardar Ali Paşa'dan talep etmesi gibi çok daha sarsıcı ve mahrem sayılabilecek detayların, hatta bazı isimlerin "*hataen*" katledildiğine dair eleştirel kayıtların kroniklerde yer aldığı vâkidir²².

Bu durum, kroniklerin saray içi skandalları kaydetme noktasında her zaman "ketum" davranmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, Vardar Ali Paşa hadisesi gibi idari ve ahlaki açıdan riskli olayları tüm çıplaklığıyla nakleden vakanüvislerin; Girit Seferi gibi devasa bir savaşın fitilini ölümüyle ateşleyen Sünbül Ağa'nın azline sebep olan Zafire ve Osman hikâyesine hiç temas etmemeleri, bir ikilem teşkil etmektedir. Bu sessizlik, "mahremiyet" perdesinden ziyade, söz konusu hikâyenin Osmanlı tarih yazıcıları nezdinde bir gerçeklik değerine sahip olmadığını ve Hammer üzerinden literatüre giren bu anlatının kurgusal bir zemine dayanmış olabileceğini düşündürmektedir.

Bu noktada kroniklerde ve diğer kaynaklarda Sünbül Ağa olayının azledilmesi konusu nasıl yer bulmaktadır? Bu soruya cevaben öncelikle, bu döneme dair bilgi veren Osmanlı kaynaklarında Sünbül Ağa'nın neden azledildiğine dair neredeyse hiçbir detay bulunmadığını söylemek gerekmektedir. Örneğin Hamîletü'l-Küberâ'da, Ağa'nın azli ile ilgili yalnızca "*pâdişâh-ı müşârün-ileyhin meşreblerince hareket müte'assir ve lutf-u kahrlarının râbitası bulunmak müte'azzir olmakdan nâşî*" denilmektedir (Aycibin, 2001: 202). Nâimâ Tarihi'nde de aynı şekilde oldukça kısa bir şekilde konu, "*Sünbül Ağa'nın ba'zı va'z-u hareketi tab'-ı pâdişâhiye muhâlefet gelip...*" ifadeleriyle yer bulmaktadır (2014, s. 1011). Kâtip Çelebi ise Fezleke'de, Nâimâ Tarihi'ndeki ifadeye benzer şekilde, "*Kızlar Ağası Sünbül Ağa'nın ba'zı vaz'ı tab'-ı Pâdişâhî'ye muhâlif gelüp saraydan ihrâc...*" ibaresiyle Sünbül Ağa'nın azil sebebine çok kısa bir şekilde değinilmektedir (2016, s. 846). Başka kaynaklarda ise Sünbül Ağa'nın azline dair bir veri yoktur. Dolayısıyla Osmanlı kaynaklarında yukarıda anlatıldığı gibi Zafire ve Osman konusu sebebiyle Sünbül Ağa'nın azline dair bir anlatım bulunmamaktadır. Sözü edilen kaynaklarda Ağa'nın azil sebebi özetle "*onun bazı hal ve davranışlarının padişahın tabiatına uygun olmadığı*" gerekçe gösterilmektedir. Burada özellikle belirtilmesi gereken husus, Ağa'nın Zafire ve Osman olayları

²¹ Aynı şekilde dönemin saray yaşamı ile ilgili bilgi veren *Tarih-i Gilmanî* isimli eserde de bu şekilde bir anlatım bulunmamaktadır. Oysaki aynı eserde Cinci Hoca ve Şekerpâre isimli bir cariye -ki Sultan İbrahim'in musahibeliğine yükselmiş ve devlet işlerinde söz sahibi olmuştur- söz edilmektedir. Hammer'de anlatıldığı üzere Şehzade Mehmed'in yüzünün yaralanması veya ölümüne sebep olabilecek bir vakıanın aktörü olabilecek bir kadından bu eserde de bahsedilmemiş olması önemlidir. Mehmed Halife, Sultan İbrahim'in katline sebep olan olayların kısa bir dökümünü vermektedir (Mehmed Halife, 1976, s. 45).

²² Sultan İbrahim devrinin etkisi isimlerinden Cinci hocanın ortaya çıkışı, pâdişahın çevresindekilerin çok fazla etkisinde kalarak birçok kişinin ölüm kararı vermesi, Şekerpâre isimli musâhibenin padişahı etkisi altına alması ve Valide Sultan'la sarayda iç çekişmeye girmesi, İbşir Paşa'nın nikahlısının talep edilmesi üzerine Vardar Ali Paşa'nın tepkisi gibi detayları Osmanlı kroniklerinde görmek mümkündür (Nâimâ, 2014, 4: 973-974-996-1113).

ve buna bağılı olarak azledildiğine dair Osmanlı dönemine ait ne arşiv belgelerinde ne de dönemin kroniklerinde bir bilgi sunulmadığıdır.

Sünbül Ağa yaklaşık 4 yıl kadar darüssaade ağalığı görevinde bulunmuştur. Aşağıda bahsedileceği üzere azledilmesi sonrasında yerine o sırada Mısır'da bulunan ve daha önce sarayda mübaşirlik görevinde bulunan Taşyatur Ali Ağa getirilmiştir (Aycibin, 2001: 205; Nâimâ, 2014, s. 1011)

2.2. Sünbül Ağa'nın Şehit Edilmesi

Sünbül Ağa, 1054/1644 senesinde azledildikten sonra diğer mazûl darüssaade ağaları gibi Mısır'a giderken bindiği gemi Malta Korsanları tarafından ele geçirilmiş ve bu sırada korsanlarla vuruşması esnasında şehit düşmüştür²³. Ağa'nın azli, gemiye binmesi, ölümü ve sonrasındaki gelişmeler, yaklaşık 25 sene sürecektir Girit Seferi'ni başlatması sebebiyle Osmanlı kroniklerinde ve diğer kaynaklarda geniş çapta işlenmiştir. Sünbül Ağa'nın şehit edilmesi konusu, Osmanlı kroniklerinde, Hammer'de ve hatta arşivden takip edilebilmektedir. Anlatım yönünden de çok fazla bir farklılık bulunmamaktadır. Hatta, Koçu ve Altınay'ın eserlerinde anlatılan Malta Korsanları'nın gemiye saldırmaları ve akabinde yaşanan mücadelenin de tarihi gerçekliklerle uyumlu olduğu söylenebilir.

Sünbül Ağa'nın şehit edilmesi ile sona eren Mısır seyahati sırasında gemisini ele geçiren ve Ağayı katleden Malta Korsanları'na dair kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Bu yapının kökeni, 1522 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından Rodos'tan çıkarılan Saint Jean Şövalyeleri'ne dayanmaktaydı. Rodos'taki hâkimiyetlerini kaybettikten sonra 1530 yılında Malta Adası'na yerleşen tarikat, bu tarihten itibaren literatürde "Malta Korsanları" olarak anılmaya başlanmış ve Akdeniz'deki Osmanlı deniz trafiğine karşı sistematik bir tehdit unsuru haline gelmişti. Bir anlamda Hristiyan dünyanın "Akdeniz'deki ileri karakolu" misyonu ile hareket eden Malta Korsanları, Akdeniz'deki Osmanlı ticaret ve hac gemilerine yönelik ani baskınlar düzenlemekte, fırsat bulduklarında ise kıyı yerleşimlerini yağmalayarak hem iktisadi hem de siyasi bir istikrarsızlık yaratmaktaydılar (Acıpinar, 2017: 185-186; Doğan, 2013: 67-88).

Sünbül Ağa'nın azlinden sonra yaşanan olaylar ise şöyle gelişmiştir: Sünbül Ağa azledildikten sonra Mısır'a sürgün olarak gitmek üzere bir an evvel yola çıkmak istemiş ve Karadeniz'de yeni yapılan İbrahim Çelebi isimli reise ait olan gemiye binmiştir. Ağa'nın yanında Mekke Kadısı olarak atanan Bursevi Mehmed Efendi²⁴ ile Mısır üzerinden hacca gidecek yolcular da vardır. Yolculuk esnasında Ağa'nın tüm hazineleri, köle ve cariyeleri ve değerli atları da gemiye yüklenmiştir. Sünbül Ağa ve diğer yolcuların, yola çıkmak için acele etmesinden dolayı gemiye yeteri kadar top, tüfek ve levent alınamamıştır. Bu şekilde 1054 Cemaziyelevvel/Temmuz-Ağustos 1644 tarihinde yola çıkmış ancak gemide bu kadar zengin yolcu ve yük bulunmasına rağmen yeteri kadar harp aleti, mühimmat ve levent alınmadığı çevrede duyulmuştur. O sıralarda Malta korsanlarına ait gemiler, Ege ve Akdeniz'de bulunan adalar arasında gezinmekteyken Sünbül Ağa'nın gemisinin değerli ağırlıklarla ve koruması yetersiz bir şekilde Mısır'a gittiği haberini almıştır. Sonrasında ise korsanlar, hemen Mısır güzergahı üzerindeki Girit'e giderek gemiyi beklemeye başlamışlardır. O sırada İbrahim Reis kaptanlığındaki gemi

²³ Darüssaade ağaları azledildikleri takdirde Mısır'a ya da Hicaz'a gönderilirlerdi (Uzunçarşılı, 2014, s. 167).

²⁴ Esirî Mehmed Efendi olarak da bilinmektedir. 1069/1659 senesinde Şeyhülislamlığa kadar yükselmiştir (Mehmed Süreyya, 1996, s. 995).

hem mola vermek hem de yolculuk için ihtiyaçları karşılamak üzere Rodos'ta mola vermiştir. O sırada Rodos halkı, Malta gemilerinin Girit taraflarında kendilerini beklediklerini haber vermiş, hatta Rodos halkı bizzat Ağa'yla konuşup birkaç gün Rodos'ta kalmalarının daha iyi olacağını söylemiştir. Gemi kaptanı İbrahim Çelebi Reis de Ağa'ya, o gemilerin yüksek gemiler olduğunu, önlerine geçtikleri takdirde de yine kendilerine yetişebileceklerini, savaşa bu gemilerle başa çıkılamayacağını, bu sebeple Rodos'ta birkaç gün beklemenin daha doğru olacağını bildirmiştir. Ancak hem Ağa hem de gemide bulunan hacı adayları, hacca yetişmek istediklerini ve bir an evvel yola koyulmak gerektiğini İbrahim Çelebi Reis'e söylemişlerdir. Hatta Ağa ve beraberindeki hacı adayları bu konuda İbrahim Çelebi Reis'e ısrarda bulunmuşlardır. Hal böyle olunca İbrahim Çelebi Reis, yola çıkmak zorunda kalmıştır. Gemi Rodos'tan ayrılıp Girit civarındaki adalara yaklaştığında ise Malta korsanları, gemiyi önce top ateşine tutmuş akabinde gemiye saldırmışlardır. Yaşanan muharebede Sümbül Ağa ile gemi kaptanı İbrahim Çelebi Reis vurularak şehit olmuş, Bursevî Mehmed Efendi ve beraberindeki bazı kişiler ise esir düşmüşlerdir. Gemide bulunan 600 kişiden yalnızca 60'ı hayatta kalabilmiştir. Gemide çok sayıda esir, Sümbül Ağa'nın hazineleri ve değerli atları da bulunmaktayken Maltalılar, ele geçirdikleri gemiyi Girit'e götürmüşler, ellerindeki ganimetlerden bir kısmını Girit'in idarecilerine hediye etmişlerdir. Hatta anlatıldığı üzere, bu esnada Sümbül Ağa'nın değerli atlarından birisini gemiden çıkartıp Kandiyeye muhafızına hediye etmek üzereyken, bu olaya şahit olan rahipler, *"Türk'ün atının ayağı buraya bastığı bize iyi alamet değildir, eskiden Rodos'ta ve Kıbrıs'ta da aynısı oldu"* şeklinde bir tepki de göstermişlerdir. Maltalılar, birkaç gün Girit'te kaldıktan sonra Mesina'ya doğru yola çıkmış, ancak yolda gemi batınca gemide bulunan hazineler ve Sümbül Ağa'nın nadide atları denizde yok olmuştur (Nâimâ, 2014, s. 1011; Kâtip Çelebi, 2016, s. 846-847; Kâtip Çelebi, 1067, s. 87b-88a; Hammer, 1337, s. 54-56; Nuri Paşa, 2014, s. 208; Cezar, 2021, s. 1964-1965; Aycibin, 2001: 202; Uzunçarşılı, 1983, s. 215-217; Gökpınar, 2020: 12; Tayyazâde Atâ, 2010, s. 366-367)²⁵. Olay bu şekliyle İstanbul'da duyulunca büyük bir tepkiyle karşılanmıştır (BOA. TSMA.E. 798/86). Girit, o sırada Venediklilerde olduğu için hemen Venedik elçileri (balyos) sorguya çekilmiş konuyla ilgili bilgileri istenmiştir (BOA. TSMA.E. 857/63). Hatta balyos huzura getirtilmiştir. Balyos, olayda Venedik'in bir suçu ve ilgilerinin olmadığını söylese de Sultan İbrahim, düşman gemilerini Girit'te himaye ettiklerini söyleyerek Venediklileri suçlamıştır (Evliya Çelebi, 1998, s. 75). Bu olaydan sonra ise 1055/1645 başında Akdeniz'e sefer fermanı çıkmıştır. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin 25 yıl sürecek Girit Seferi de başlamıştır (Nâimâ, 2013, s. 1028; Kâtip Çelebi, 2016, s. 855; Kâtip Çelebi, 1067, s. 88b-89a; Nuri Paşa, 2014, s. 55; Uzunçarşılı, 1983, s. 217-218)²⁶.

3. Vakıfları

Vakıflar, Osmanlı Devleti'nin sosyal, ekonomik ve idarî dokusunda merkezî bir konuma sahip olup, toplumun refahı ve ihtiyaçlarını ibadet mantığıyla çözmeyi amaçlayan en temel kurumdur. Bu sistem dahilinde İslam hukukundaki *"sadaka-i cariye"* anlayışıyla şekillenen vakıflar,

²⁵ Darüssaade ağalarının at binmek ve atlarla ilgilenmeleri ile ilgili detaylı bilgileri Tayyazâde Atâ sunmaktadır (Tayyazâde Atâ, 2010, s. 366-367)

²⁶ Hamîletü'l-Küberâ'da Girit Seferi'nin başlamasına dair verilen bir detayda şu olay anlatılmaktadır. Bir gün Sultan İbrahim, daha önce Sümbül Ağa'ya hediye ettiği güzel renkli bir al at hatırına gelince, orada bulunanlara *"Bizim al at nice oldu?"* diye bir soru sormuş, oradakiler de *"Sümbül Ağa'ya verilmiş idi"* diye cevap vermişlerdir. *"Peki ya Sümbül Ağa şimdi ne sulardadır?"* diye tekrar sorduğunda, akabinde korsanlar tarafından şehit edildiğini öğrenmiş ve bunun üzerine hemen Girit'in fethini emretmiştir (Aycibin, 2001: 202).

toplumun her kesiminden bireyin hayrî gayelerle mülklerini ebedîleştirmesine imkân tanımaktaydı. Özellikle hânedan mensupları ile yüksek rütbeli saray bürokratları, tesis ettikleri vakıflar aracılığıyla hem toplumun ihtiyaç duyduğu hizmetleri sağlamış hem de sahip oldukları siyasî ve ekonomik gücü, toplumsal meşruiyet zeminine taşımışlardır. Bu bağlamda, Darüssaade Ağalığı gibi stratejik makamlarda bulunan zevat ta vakıf kurma noktasında titizlik göstermişlerdir. Nitekim kurumun ilk darüssaade ağası olan Mehmed Ağa ile başlayan bu teamül daha sonraki yıllarda bu görevlere gelen ağalarla devam etmiştir (Biçer, 2023: 247; Kayaoğlu, 1986, s. 77-87).

Çalışma kapsamında yapılan araştırmada Darüssaade Ağası Sümbül Ağa'ya ait 3 adet farklı miktarlarda ve farklı tarihlerde kurulu 3 para vakfının olduğu anlaşılmıştır. Bu vakıflarının tarihleri; 15 Receb/20 Ekim 1641, 2 Ramazan/5 Aralık 1641 ve 27 Şevval 1051/29 Ocak 1642'dir. Bu üç vakfiyenin tamamı da farklı miktarlardaki para vakıflarına aittir. Bu sebeple onun bâni bir vakıf kurucusu olmadığı söylenebilir²⁷. Aşağıda bu üç vakfiye, kronolojik bir sırayla özetlenerek ele alınacaktır. Burada özellikle belirtilmesi gerekir ki, bu vakıflarla ilgili sonraki döneme ait bir veri bulunamamıştır. Vakıfların giderlerine dair bir muhasebe kaydına da ulaşılamadığı için vakıflarla ilgili değerlendirmelerin altına birer tablo ile vakfiyelerin muhasebesine dair bilgilere de yer verilecektir. Şüphesiz bu vakıflara dair bir muhasebe defterinin bulunmamasında vakfın türünün “para” olmasının da payı vardır. Nitekim, mülk vakıflarda özellikle tâmir, kira ve çeşitli muhasebe giderlerine dair arşiv vesikaları özellikle de şer'iyye sicili vesikaları bolca bulunabiliyorken, para vakıflarında bu tür işlemlere dair evraklar daha kısıtlıdır. Bu nedenle söz konusu vakıfların hayır şartları ve miktarlarının daha iyi anlaşılması maksadıyla vakfiyelerdeki bilgilerden yola çıkılarak aylık muhasebeleri de sunulacaktır.

3.1. 15 Receb 1051/20 Ekim 1641 Tarihli Para Vakfiyesi

Söz konusu vakfiye, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 649 Numaralı “*Darüssaade Ağası Sümbül Ağa Vakfiyesi*” başlıklı hususi defterde yer almaktadır. Bu defter her ne kadar “Sümbül Ağa Vakfiyesi” başlığını taşısa da içerisinde farklı kayıtlar hatta farklı vakfiyeler de yer almaktadır²⁸. Anlaşıldığı üzere bu vakfiye orijinal kayıt değil istinsah kayıttır. 15 Receb 1051/20 Ekim 1641 tarihli bu vakfiyede Sümbül Ağa, bizzat kendisi Haremeyn Müfettişi huzurunda 1.000 kuruşunu vakfetmiştir. Vakıf şartları şöyledir: bahsedilen meblağ, rehin veya kefile veya her ikisi kullanılarak²⁹ 10'a 11 akçe hesabınca istirbah ve istiğlal³⁰ edilecek ve gelirinden her ay başında Saray-ı Atîk'te tabbâh-ı hassa³¹ zümresine 350 akçelik mum yağı (şem-i revgân) verilecektir. Onlar ise bunun karşılığında her gece Kur'an-ı Kerim kıraatinden sonra 3'er İhlas okuyup Sümbül Ağa'ya hayır ve duada bulunacaklardır. Yine her ay aynı sarayda helvacılar zümresine 150 akçelik mum yağı verilecek onlar da geceleri 3'er İhlas okuyup vâkıfa dua edeceklerdir. Aynı

²⁷ İncelediğimiz sicillerde ya da başka kayıtlarda kendisine ait gayrimenkul vakfı bulunamamıştır.

²⁸ Aynı defter içinde Tayfur Ağa, Hâce Havva Hatun gibi çeşitli saray görevlilerine ait vakfiye ve vakıf bilgileri de yer almaktadır (VGM. Defter, 649, s. 1, 4, 6).

²⁹ Para vakıflarında kullandırılan paranın teminatı için uygulanan temel işlemler genellikle rehin veya kefil veya her ikisinin birden uygulanmasıdır. Temel olarak kefil, kullandırılan para için kefil göstermek, rehin ise kullandırılan bir bedel için karşılığında bir gayrimenkul türü bir değer göstermektir (Özcan, 2003, s. 303-306).

³⁰ Burada kullanılan ibare, vakfın yüzde 10'luk bir bedelle kullanım karşılığında alınacak parası (kiralaması) kastedilmektedir. Genel olarak para vakıfların işletilmesi usulü de bu şekildedir (Türkoğlu, 2013: 192; Durmuş, 2021: 9). Para vakıflarında ‘muamele-i şer'iyye’ işlemine dair geniş bilgi için bkz (Durmuş, 2021: 9).

³¹ Mutfakta görevli aşçı efradı (Uzunçarşılı, 2014, s. 441; Pakalın, 1983, s. 369).

şekilde Saray-ı Atik kapıcılarına da her ay 30'ar akçelik mum yağı verilecek onlar da 3'er ihlas okuyacak ve vâkıfa dua edeceklerdir³². Aynı sarayda bulunan helvacılar müezzini ile tabbahlar müezziniye 30'ar akçe verilecek onlar da 3'er ihlas okuyup Hazreti Peygamberin ruhuna hediye edeceklerdir. Saray teberdarlarının³³ bölükbaşı olanlar da günlük 2 akçe karşılığında vakfın tevliyet görevini yürüteceklerdir. Yine Saray-ı Atik Ağası olan kişi vakfın nezaret görevini ifa edecektir. Vakfın nâzırı olan kişi, vakfın gelirinden her sene 200 akçelik fazlalığı vakfın masrafına harcayacak, zamanla vakfın şartlarına uyulması mümkün olmazsa vakfın geliri Müslüman fukaraya sarf olunacaktır (VGM. Defter, 649, s. 2-3)³⁴.

Bu ilk vakfiyedeki bilgilerden hareketle vakfedilen 1000 kuruşun aylık muhasebesi şöyledir:

Tablo 1: Sünbül Ağa'nın 15 Receb 1051/20 Ekim 1641 Tarihli Para Vakfının bir aylık muhasebesi

Hayratın Ciheti	Okunması İstenen Süre/Dua	Hayır Türü	Miktar/Aylık/Günlük
Saray-ı Atik'te Tabbâh-ı Hassa Zümresine	Her gece 3'er İhlas-ı Şerif (Vâkıfın Ruhuna)	Mum Yağı	350 akçe (aylık)
Saray-ı Atik'te Helvacılar Zümresine	Her gece 3'er İhlas-ı Şerif (Vâkıfın Ruhuna)	Mum Yağı	150 akçe (aylık)
Saray-ı Atik Kapıcılarına	Her gece 3'er İhlas-ı Şerif (Vâkıfın Ruhuna)	Mum Yağı	30 akçe (aylık)
Helvacılar Müezzini + Tabbâhlar Müezzini	Her gece 3'er İhlas-ı Şerif (Peygamberin Ruhuna)		30+30 akçe
Saray teberdarları:	-	-	60 akçe (aylık)
Mütevelli	-	-	Günlük 2 akçe
Saray-ı Atik Ağası: Vakıf Nâzırı	-	-	-
Toplam	-	-	Aylık Masraf: 660 akçe

Tablo 1'de görüleceği üzere Sünbül Ağa'nın kurduğu ilk vakfının hayır şartları genellikle Eski Saray'daki çeşitli zümrelerin mumyağı ihtiyacına yönelik oluşturulmuştur. Bu vakfın aylık masrafı ortalama 660 akçedir (VGM. Defter, 649, s. 2-3).

3.2. 2 Ramazan 1051/5 Aralık 1641 Tarihli Para Vakfiyesi

Bu vakfiyedeki bilgilere göre Sünbül Ağa 500 Riyal kuruşunu³⁵ vakfetmiştir. Sünbül Ağa'nın bu vakfiyesi yukarıdaki vakfiyeden yaklaşık bir buçuk ay sonra tanzim edilmiştir. Bir önceki vakfiye gibi istinsah değil, bu vakfiye için hususi ve muntazam bir defter hazırlanmıştır. Ciltli olan bu defterin yazısı ve görüntüsü de oldukça nettir. Sünbül Ağa, bir önceki vakfiyede de olduğu gibi bu vakfiyenin tanziminde de yine bizzat hazır bulunmuştur. Vakfiyeyi Haremeyn Müfettişi Ahmed Efendi hazırlamıştır. Sünbül Ağa, vakfiyenin tanzimi esnasında tescil mütevellisi³⁶ olarak Bab-ı

³² Eski Saray, Saray-ı Atik, Galata ve Topkapı saraylarında bulunan hizmetliler, namazların akabinde Kur'an okurlardı. Kendi mescidlerinde Kur'an okuyan saray halkı, padişah ve devletin bekası için dua ve niyazda bulunurlardı (Mehmed Halife, 1976, s. 198-201).

³³ Ay biçiminde küçük balta taşımaları sebebiyle bu ismi almışlardır. Saray baltacıları (Pakalın, 1983, s. 429).

³⁴ Bu vakfiye (BOA, TSMA.E. 854/129 (TSMA.7884/1)) numarada yer alan ancak henüz çekimi yapılamadığı için görüntüsü kapalı olan vakfiyenin istinsahı olmalıdır.

³⁵ Osmanlı döneminde özellikle XVI. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kullanılan riyal ifadesi genellikle farklı ülkelerin paralarını kastetmek üzere kullanılmıştır. "riyal" kelimesi döviz kelimesine benzer bir anlamı olduğu düşünülmektedir (Bölükbaşı, 2019: 426-428).

³⁶ Vakıf tescil edilirken, tescil mütevellisi ismiyle bir mütevelli de bulunmaktaydı. Bu mütevelli, vakfın hukuki olarak tescili esnasında vâkıfın atadığı ve davacı-davalı şeklinde yani murafaalı olarak gerçekleşen tesisi sırasında hazır bulunur ve aynı zamanda taraf olan kişiydi. Tescil işlemi tamamlandıktan sonra görevi sona erer, sonrasında şartlarda belirlenen mütevelli vakfı yönetirdi (Öztürk, 2006: 217).

Hümâyün Hassa Hasırcılar Ocağı³⁷ Mescidi İmamı Hasan Efendi bin Ramazan'ı tayin etmiştir. Vakfın şartları şöyledir: Söz konusu 500 riyal kuruş, her sene 10'a 11 akçe hesabınca kullanılacak hâsıl olan gelirinden günlük 1 akçesini vakıf mütevellisi alacak, gelirin gerisini ise Hasırcılar Odasındaki gilmânın³⁸ yemeğine sarf edilecek, bunun karşılığında akşam ve yatsı arasında³⁹ üçer İhlas, üçer Zilzal suresi ve birer Fatiha okuyup vâkıfın ruhuna hediye edeceklerdir. Hasırcılar Odası'nda kim imam olursa⁴⁰ vakfın tevliyet görevini o yürütecektir. Vakfın nezaret görevini ise Topkapı Sarayı'nda Zülüflüler Odabaşısı olanlar deruhde edecek, vakfın bu şartlarına uyulamadığı takdirde ise vakfın geliri fukara Müslümana sarf edilecektir (BOA, TS. D. 06966.1).

Sünbül Ağa'nın vakfettiği 500 riyal kuruşunun vakıf muhasebesi şöyledir:

Tablo 2: Sünbül Ağa'nın 2 Ramazan 1051/5 Aralık 1641 Tarihli Para Vakfının bir aylık muhasebesi

Hayratın Ciheti	Okunması İstenen Sure/Dua	Aylık/Günlük
Vakfın Mütevellisi (Topkapı Sarayı Hasırcılar Odası İmamı)		1 akçe (günlük)X30: 30 Akçe
Topkapı Sarayı Hasırcılar Odası Gilmânının yiyeceğine	Akşam ve yatsıda 3'er İhlas-ı Şerîf, 3'er Zilzâl Suresi ve birer Fâtîha Suresi (Vâkıfın Ruhuna)	Vakfın Gelirinin tamamı

Sünbül Ağa, Tablo 2'de de belirtildiği üzere 5 Aralık 1641 tarihli para vakfını Topkapı Sarayı'ndaki Hasırcılar zümresinin menfaatine olacak şekilde kurmuştur. Vakfın yalnızca tevliyet görevi için günlük 1 akçe harici gideri bulunmaktadır. Bunun dışında vakfın tüm gelirleri, Hasırcılar zümresinin yiyeceğine sarf edilmiştir (BOA, TS. D. 06966.1).

3.3. 27 Şevval 1051/29 Ocak 1642 Tarihli Para Vakfiyesi

Bu vakfiye, hususi olarak hazırlanmış bir defter halindedir. Ciltlidir. Defterin çok nezih bir görüntüsü vardır. Aynı şekilde vakfiyenin yazısı da oldukça nettir. Vakfiyedeki bilgilere göre Sünbül Ağa, 3.175 kuruşunu vakfetmiştir. Önceki vakfiyelerde olduğu gibi bu tescil işlemi de Sünbül Ağa bizzat hazır bulunmuştur. Daha önceki vakfiyelerin tescil işlemini yapan Haremeyn Müfettişi Ahmed Efendi, bu vakfiyeyi de hazırlamıştır. Vakfın tescil mütevellisi olarak Saray-ı Atîk teberderân kethüdası Derviş Ağa'dır. Vakfın şartları şöyledir: Vakfın sermayesi olan 3.175 kuruş, 10'a 11 riyal kuruş ve bir pul⁴¹ hesabınca işletilecektir. Vakfın gelirinden Galata Sarayı'nda bulunan İçoğlanı Mescidi'nde sabah namazından sonra gilmân-ı enderûndan (Enderun iç oğlanları) 30 kişi Kur'an-ı Kerim'den birer cüz okuyacak, bu 30 cüzden 5 cüzünün sevabı Hazret-i Peygamber ile onun zevceleri ve ashabının ruhlarına hediye edilecek, 5'i tüm Müslümanların ruhlarına ve 5 cüzü ise geçmiş padişahların ruhlarına, 15 cüzün sevabını ise kurucunun ruhuna hediye edeceklerdir. Bunun karşılığında her gün 2'şer akçe bu kişilere verilecektir. Cüzlerin bitiminde yapılacak hatim duasında bulunacak kimseye her gün 1 akçe

³⁷ Topkapı Sarayı'nda Bâb-ı Hümâyün'dan Orta Kapı'ya giden yolun sol tarafında bulunan sîm sakalar ile hasırcılar koğuşu bulunmaktaydı. Bu koğuşlarda sarayın hasırları dokunurdu (Uzunçarşılı, 2014, s. 17).

³⁸ Köle anlamına gelen bu ifade genellikle saray iç oğlanları veya sarayın çeşitli yerlerinde yerde hizmet edenler için kullanılmıştır. Gilmân-ı hassa, gilmân-ı bağçe-i hassa gibi (Uzunçarşılı, 2014, s. 318, 453; Pakalın, 1983, s. 664-665; Mehmed Halife, 1976, s.36).

³⁹ Vakfiyede, bu ifade beyne'l-işâeyn olarak geçmektedir (BOA, TS. D. 06966/1, s.8).

⁴⁰ Osmanlı sarayında bulunan oda veya koğuşların her birinin kendi nizamnameleri bulunmaktaydı. Odalarda ders okutmak için hocalar bulunur, aynı zamanda her odada bir imam ve müezzin de vardı (Uzunçarşılı, 2014, s. 318).

⁴¹ Bu şekilde vurgulanan muamele oranı oldukça fazladır. 10'a 11 akçe-kuruş 2 pul genellikle % 12,5'a tekabül etmektedir. Pul, kuruşun küsuratını karşılamaktadır. Kuruşun diğer küsuru ise para ve akçedir. Değer olarak düşük bakır para (Özcan, 2003, s. 102-103; Pakalın, 1983, s. 781; Sahillioğlu, 1989: 225).

verilecektir. Yine sabah namazında cüzleri, hatim sonrasında sandığına koyacak ve cüzleri koruyacak kimseye de 1 akçe verilecektir. Cüzleri okuyan kimselerin kaydını tutacak saray kethüdasına da günlük 1 akçe verilecektir. Yine Galata Sarayı ağası olan kişi vakfa nâzır olacak her gün nezaret görevi için 4 akçe ücret alacaktır. Sarayda bulunan kimselerden güvenilirliğiyle bilinen bir kimse vakfa müteveli olup tevliyet ücreti olarak 4 akçe maaş alacaktır. Aynı sarayda bulunan bir kimse vakfın kâtiplik görevini yapacak ona da günlük 3 akçe verilecektir. Yine sarayda müteveyyin bir kişi de vakfın câbîlik görevini yerine getirecektir⁴². Galata Sarayı'nda darüssaade ağası olan kimse vakfın nâzırı olacaktır. Bu vazifelilerin maaşları aydan aya ödenecektir. Bu görevliler arasında azledilecek ve atanması gerekenler olur ise bu yetki Galata Sarayı darüssaade ağasında olacaktır. Yine darüssaade ağası, her sene mütevellinin muhasebesini bizzat huzurunda görecektir. Şartlara zamanla riayet olunamazsa vakıftan elde edilecek gelir, Müslüman fukaraya sarf edilecektir⁴³.

Sünbül Ağa'nın 3.175 Kuruşluk Para Vakfının bir aylık muhasebesi şöyledir:

Tablo 3: Sünbül Ağa'nın 3.175 Kuruşluk Para Vakfının bir aylık muhasebesi

Hayratın Ciheti	Kişi Sayısı	Okunması İstenen	Miktar/Aylık/Günlük Sure/Dua
Galata Sarayı'ndaki İçoğlanı Mescidi'nde sabah namazından sonra Enderun iç oğlanları	30 Kişi	Kur'an'dan birer cüz okuyacak 30 cüzden 5'inin sevabı Hazret-i Peygamber ile eşlerine ve ashabına hediye edilecek, 5'i Müslümanların ruhlarına ve 5 cüzü ise geçmiş padişahların ruhlarına, 15 cüzün sevabını ise kurucunun ruhuna hediye edilecek	Günlük 2'şer akçe X 30: 60 Akçe (aylık)
Cüz bitiminde hatim duası okuyacak kimse	1	-	Günlük 1 akçe X 30: 30 akçe
Cüzleri hatim bitiminde sandığa koyacak kimse	1	-	Günlük 1 akçe X 30: 30 akçe
Cüzleri kaydını tutacak kimse (saray kethüdası):	1	-	Günlük 1 akçe X 30: 30 akçe
Galata Sarayı Ağası: Vakıf nâzırı	1	-	Günlük 4 akçex30: 120 Akçe
Galata Sarayı'nda güvenilen bir kimse müteveli	1	-	Günlük 4 akçex30: 120 Akçe
Galata Sarayı'nda bir kimse Vakıf kâtibi	1	-	Günlük 3 akçeX30: 90 Akçe
Toplam	37	-	Aylık Masraf: 570 akçe

Tablo 3'te de görüleceği üzere Sünbül Ağa'nın en teferruatlı vakfı, 29 Ocak 1642 tarihli para vakfıdır. Sünbül Ağa, bu vakfının tüm gelirlerini, Galata Sarayı olarak bilinen saraydaki görevlilere şart etmiştir. Vakfiyenin detaylarından Galata Sarayı'ndaki neferât hakkında da bilgi

⁴² Kâtip; vakfın sekreteryasını yapan ve kayıtlarını tutmakla görevli kimsedir. Câbi ise, vakfın gelirlerini toplayan kimsedir (Yediyıldız, 1983, s. 56-58).

⁴³ Bu vakfiye defteri Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunmaktadır (T.S., E.H., 2996).

edinmek mümkündür. Vakfiyedeki detaylardan, toplamda 37 kişinin bu vakfın gelirlerinden pay aldığı anlaşılmaktadır. Vakfın aylık masrafı ortalama 570 akçedir (T.S., E.H., 2996).

Sünbül Ağa'nın en çok hayır tahsisinde bulunduğu ve yüksek bedelle oluşturduğu vakfiyesi budur. Ve tabloda da görüleceği üzere vakfından faydalananacak kişilerin sayısı da diğer iki vakfa göre daha fazladır. Özellikle Galata Sarayı'ndaki neferâta yönelik tahsislerin yapıldığı, Galata Sarayı Ağası'na da nezaret görevi verildiği müşahade edilmektedir. Bu durum Ağa'nın diğer saraylarla yakın ilişki içerisinde bulunduğunu gözler önüne sermektedir.

4. Sonuç

Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılın ortalarında darüssaade ağalığı görevini yürüten Sünbül Ağa, bu çalışmanın temel konusu olmuştur. Onun hayatı, hakkında bazı eserlerde yer bulan hikâyeler ve kurduğu vakıflar bu çalışmada değerlendirilmiştir.

Çalışmada ilk olarak arşiv vesikaları ve Osmanlı kaynaklarının verdiği bilgilerden hareketle onun ne zaman bu göreve getirildiği konusunda çıkarımlar yapılmıştır. Buna göre Sünbül Ağa'nın XVI. yüzyılın son çeyreğinde saraya alınmış olabileceği, hatta direkt olarak Topkapı Sarayı'nda görev yapmadan önce onun Galata Sarayı ve Saray-ı Atık gibi saraylarda görev yapmış olabileceği üzerinde durulmuştur. Sultan IV. Murad devrinde musahiplik görevinde bulunması ve kendisinden önce kısa süreli görev yapan İbrahim Ağa ile ilgili arşiv verilerinin sunduğu bilgilerden hareketle Ağa'nın Sultan IV. Murad devrinin sonlarında bu göreve atanmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yine kendisiyle ilgili Sicill-i Osmanî ve Hamîletü'l-Küberâ'da ifade edilen göreve başlama tarihi üzerinde de değerlendirilmelerde bulunularak burada belirtilen tarihlerden daha erken bir tarihte Ağa'nın göreve atanmış olabileceği ifade edilmiştir.

Azline sebep olan Zafire-Osman anlatısıyla ilgili ise şunları söylemek mümkündür: Ahmed Refik Altınay ve Reşad Ekrem Koçu'nun kaleme aldığı eserlerde ifade edilen Zafire ve Osman hikâyesinin yalnızca Hammer'in eserine dayanılarak ortaya konulduğu, arşiv vesikalarında ya da Osmanlı kroniklerinde bu olaya dair bir iz bulunmadığı ifade edilmiş bu sebeple söz konusu anlatının sonradan oluşturulmuş olabileceği neticesine varılmıştır.

Sünbül Ağa'nın şahadetiyle neticelenen tarihsel sürece dair gerek mevcut arşiv verileri gerekse kronik anlatılarının dikkate değer bir tutarlılık arz ettiği müşahade edilmiştir. Bu çalışma kapsamında ilk kez bilim dünyasına tanıtılan ve Ağa'nın görev süresinde tesis ettiği üç ayrı para vakfı, onun yalnızca saray bürokrasisindeki rolünü değil, aynı zamanda "vâkıf" kimliğine de sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

Ağa vakıflarında, Saray-ı Atık (Eski Saray), Topkapı Sarayı ve Galata Sarayı görevlilerinin menfaatini gözetken hayır şartları oluşturarak, her üç saray birimiyle de yoğun bir irtibat içerisinde olduğunu belgelemiştir. Her ne kadar araştırma sürecinde vakıfların kuruluş sonrası akıbetine dair muhasebe kayıtlarına veya başka ilgili evraka ulaşılammış olsa da mevcut vakfiyeler üzerinden sunulan tahliller, bu vakıflarla ilgili soru işaretlerini önemli ölçüde gidermiştir. Ancak vurgulandığı üzere, vakıfların muhasebesine ve sonraki yüzyıllara dair bir evraka ulaşılammıştır.

Sünbül Ağa'nın hayatı ile ilgili bugüne dek akademik literatürde daha çok Girit Savaşı'nın başlangıç bahanesi olarak ve "Zafire-Osman" kurgusu ekseninde, birincil kaynaklardan yoksun şekilde ele alınan Sünbül Ağa, bu çalışma ile tarihsel gerçekliğine kavuşturulmuştur.

Temennimiz, bu araştırmanın Sünbül Ağa ve dönemi üzerine yapılacak yeni değerlendirmeler için akademik ölçekte yol açıcı ve metodolojik bir referans teşkil etmesidir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). AE.SMRD.IV, 1/40 numaralı Ali Emiri Sultan IV. Murad evrakı [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Maliyeden Müdevver Defterler Fonu* (MAD.d. 2005) [Arşiv fonu]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Maliyeden Müdevver Defterler Fonu* (MAD.d. 4934) [Arşiv fonu]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Maliyeden Müdevver Defterler Fonu* (MAD.d. 5113) [Arşiv fonu]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Maliyeden Müdevver Defterler Fonu* (MAD.d. 15985) [Arşiv fonu]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Maliyeden Müdevver Defterler Fonu* (MAD.d. 15985) [Arşiv fonu]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Defterleri Fonu* (TS.d. 06966/1). [Arşiv fonu]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı Fonu* (TSMA.e. 223/17). [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı Fonu* (TSMA.e. 549/89). [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı Fonu* (TSMA.e. 0756). [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı Fonu* (TSMA.e. 0781/23). [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı Fonu* (TSMA.e. 798/86). [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı Fonu* (TSMA.e. 854/129). [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı Fonu* (TSMA.e. 857/63). [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı Fonu* (TSMA.e. 1126). [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı Fonu* (TSMA.e. 1257/59). [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri Fonu* (TS.MA.d. 1158). [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Defterleri Fonu* (TS.MA.d. 1158). [Arşiv belgesi]. İstanbul, Türkiye.
- Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Arşivi. (t.y.). *Topkapı Sarayı Evrak Hazinesi* (E.H. 2996). Yazma ve Matbu Eserler Koleksiyonu. İstanbul, Türkiye.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. (t.y.). *Vakfiye Defterleri Koleksiyonu* (Defter No: 649). Ankara, Türkiye.

Telif Eserler ve Makaleler

- Acıpinar, M. (2017). Güney Anadolu kıyılarında Hristiyan korsanlar (1604-1608). *Akademik Bakış Dergisi*, 11(21), 183-207. <https://doi.org/10.19060/gav.379609>
- Altınay, A. R. (2016). *Kızlarağası* (M. Yılmaz, Haz.). İlgı Kültür Sanat Yayınları.
- Altındağ, Ü. (1994). Dârüssaade. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 9, s. 1-3.
- Anonim bir Osmanlı kaynağına göre *Girit'in fethi*. (2017). (A. Pul, Haz.). Gece Kitaplığı.

- Atınç, S. (2017). Bir güç odağı olarak darüssaade ağalığı: Sünbül Ağa. *Genç Kalemler*, 98-103. <https://acikerisim.aksaray.edu.tr/server/api/core/bitstreams/4b38a15e-e704-4656-abb8-cf8e205a6a2b/content>
- Atsız, B. (2016). *Vecihi Tarihi*. Post Yayınları.
- Aycibin, Z. (2001). Ahmed Resmî Efendi'nin Hamîletü'l-Küberâ'sı ve müstakim-zâde zeyli. *Belgeler*, 22(26), 183-283. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/5427418>
- Biçer, R. H. (2023). İlk Haremeyn Evkaf Nâzırı Mehmed Ağa'nın Kudüs'e yönlendirdiği vakıfları. *Tarihte Kudüs ve Mescid-i Aksâ* içinde (s. 247-265). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bozkaya, İ. B. ve Bozkaya, D. A. (2021). Queer teori bağlamında Reşat Ekrem Koçu'nun 'Kızlarağasının Piçi' hikayesinin analizi. *Monograf*, 15, 35-52. <http://www.monografjournal.com/wp-content/uploads/2021/03/4-ipek-bozkaya.pdf>.
- Bölükbaşı, Ö. F. (2019). Riyal. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1(Ek Cilt 1), s. 426-428.
- Cengiz, H. A. (2019). Osmanlı kaynaklarında Girit seferi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9(17), 105-133. <https://doi.org/10.33207/trkede.517360>
- Cezar, M. (2021). *Mufasssal Osmanlı tarihi* (Cilt 4). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Derin, F. Ç. (1993). *Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'nâme'si* [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, C. (2013). Fethinden kaybına Rodos (1522-1912). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 67-88. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/117760>
- Durmuş, M. E. (2021). *Osmanlı para vakıfları ve nakit işletme yöntemleri* (İKAM Araştırma Raporları XVI). İktisat Yayınları. <https://ikam.org.tr/osmanlida-para-vakiflari-ve-nakit-isletme-yontemleri>
- Evliya Çelebi. (1998). *Seyahatnâme* (Z. Kurşun vd., Haz., Cilt 2). Yapı Kredi Yayınları.
- Finkel, C. (2017). *Rüyadan imparatorluğa Osmanlı* (Z. Kılıç, Çev.). Timaş Yayınları.
- Goodwin, G. (2008). *Yeniçeriler* (D. Türkömer, Çev.). Doğan Egmont Yayıncılık.
- Gökpınar, B. (2020). Osmanlı kronikleri ışığında Sultan İbrahim ve dönemi. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 1-22. <http://dx.doi.org/10.29157/etusbe.129>
- Gülsoy, E. (2004). *Girit'in fethi ve Osmanlı idaresinin kurulması*. TATAV Yayınları.
- Hafız Hızır İlyas Ağa. (1987). *Tarih-i Enderun* (C. Kayra, Haz.). Güneş Yayınları.
- Hammer, J. P. (1337). *Devlet-i Osmâniyye Tarihi* (M. Ata, Çev., Cilt 10). Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası.
- Hathaway, J. (2005). *Beshir Agha*. Oneworld.
- İbn'ül-Emin, M. K. ve Hüseyin, H. (1335). *Evkaf-ı Hümayun Nezaretinin tarihçe-i teşkilatı*. Evkaf-ı İslâmiyye Matbaası.
- Kacı, T. İ. (2016). Hammer Tarihi'nin Türkçe'ye çeviri teşebbüsleri ve çevirisi üzerine. *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1, 262-279. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.233671>
- Kâtip Çelebi. (2016). *Fezleke* (Z. Aycibin, Haz., Cilt 2). Çamlıca Yayınları.
- Kâtip Çelebi. (H. 1067). *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfârî'l-Bihâr*. TBMM Kitaplığı Yazma Eserler Koleksiyonu (Demirbaş/Katalog No: 1067).
- Koçu, R. E. (2024). *Kızlarağasının piçi*. Doğan Kitap.
- Mehmed Halife. (1976). *Tarih-i gılmanî* (Ö. Karayumak, Haz.). Tercüman Yayınları.
- Mustafa Nuri Paşa. (2014). *Netâyicü'l-vukûat* (Y. Kurt, Haz.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özcan, T. (2003). *Osmanlı para vakıfları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öztürk, N. (2006). Mütevellî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 32, 217-220.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Pamuk, B. (2016). Zor yılların başlaması. İçinde T. Gündüz (Ed.), *Osmanlı tarihi içinde* (ss. 279-345). Grafiker Yayınları.
- Sahillioğlu, H. (1989). Akçe. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2, 224-227.
- Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osmanî* (N. Akbayer, Haz., Cilt 5). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Taneri, A. (1997). Hadım. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 15, 1-3.
- Tayyâr-zâde Atâ. (2010). *Târih-i enderûn* (M. Arslan, Haz., Cilt 1). Kitabevi Yayınları.
- Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi. (2003). *Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi tarihi* (Z. Yılmaz, Haz., Cilt 2). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tukin, C. (1996). Girit. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 14, 85-93.
- Türkoğlu, İ. (2013). Osmanlı devletinde para vakıflarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 187-196.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/194315>
- Uluçay, Ç. (1956). *Haremde mektuplar*. Ata Basım Evi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1983). *Osmanlı tarihi* (Cilt 3, Kısım 1). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2014). *Osmanlı devletinin saray teşkilatı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ünal, M. A. (2007). *Osmanlı müesseseleri tarihi*. Fakülte Kitabevi.
- Yediyıldız, B. (1983). Vakıf ıstılahları lugaçesi. *Vakıflar Dergisi*, 17, 55-60.
<https://vakiflardergisi.org/index.php/pub/article/view/408/349>
- Uluç, H. (2012, Haziran 23). Sümbül Ağa ailemin kaderini değiştirdi. *Sabah*.
<https://www.sabah.com.tr/yazarlar/uluc/2012/06/23/sumbul-aga-ailemin-kaderini-degistirdi>
- Kopuz, N. (2023, Eylül 13). XVII. Asır Osmanlı Sarayında Garip Vakalar. *Oggito*. <https://oggito.com/icerikler/xvii-asir-osmanli-sarayinda-garip-vakalar/68371>
- Hatice Turhan Sultan. (2025, Mart 17). *Vikipedi*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Hatice_Turhan_Sultan

Extended Abstract

The Life and Waqfs of Darussaade Agha Sünbül

Introduction

The institutional and political landscape of the XVIIth-century Ottoman Empire was characterized by the increasing influence of the palace bureaucracy, within which the office of the Darussaade Agha served as a pivotal nexus. Occupying a unique position that bridged the imperial harem, the Sultan's private life, and the management of the empire's most prestigious pious endowments, the Darussaade Agha was more than a court official; he was a strategic political actor. This study focuses on Sünbül Agha, who held this illustrious office between 1640 and 1644, a period marked by the transition from the stern reign of Sultan Murad IV to the volatile era of Sultan Ibrahim. Despite his historical significance, Sünbül Agha has predominantly been treated as a peripheral figure in historiography, usually cited as a catalyst for the 1645 Cretan War following his martyrdom during a Knights of Malta raid. However, a major historiographical problem exists: the reliance on sensationalist narratives, most notably the "Zafire and Osman" story, to explain his dismissal and subsequent departure from Istanbul. This narrative, popularized by later historians like Ahmed Refik Altınay and Reşad Ekrem Koçu, posits a domestic drama involving a concubine and a child as the central motive for Sünbül Agha's fall from grace. The primary motivation of this research is to challenge this anecdotal tradition. By shifting the focus from literary fictions to primary archival evidence and contemporary chronicles, the study aims to reconstruct Sünbül Agha's career trajectory—from his early service in the Galata Palace and Saray-ı Atik to his influential role as a *musahip* (confidant) to Sultan Murad IV. Furthermore, the introduction of three newly discovered cash waqfiyyahs (endowment deeds) established by Sünbül Agha provides a critical lens into his identity as a philanthropist and his institutional loyalty to the palace personnel. By doing so, the study seeks to restore the historical reality of a figure long obscured by the veil of legend.

Methods

This study utilizes a multi-disciplinary approach grounded in prosopography and source criticism to bridge the gap between archival data and narrative history. The methodology is structured into three distinct phases:

1- The waqf datas for this research was retrieved from the Ottoman State Archives (BOA) and other archives. The primary materials consist of three distinct waqfiyyahs issued by Sünbül Agha during his tenure. These documents were analyzed using diplomatic analysis to verify their authenticity, dates of issuance, and legal stipulations. Particular attention was paid to the financial allocations and the specific beneficiaries listed in the deeds, which allowed for a mapping of Sünbül Ağa's socio-economic network within the palace hierarchy (Topkapı, Galata, and Saray-ı Atik).

2- Comparative Source Criticism (Deconstruction): To address the "Zafire-Osman" myth, a comparative textual analysis was conducted. This involved cross-referencing primary XVIIth-century Ottoman chronicles—such as those of Naima, Katip Çelebi, and contemporary *vakanüvis* records—against the XIXth century works of Joseph von Hammer-Purgstall. This method allowed the researcher to trace the evolution of the Sünbül Agha narrative, identifying the exact point where fictional elements were introduced into the historical record and explaining why they lack evidentiary support in contemporary state registers.

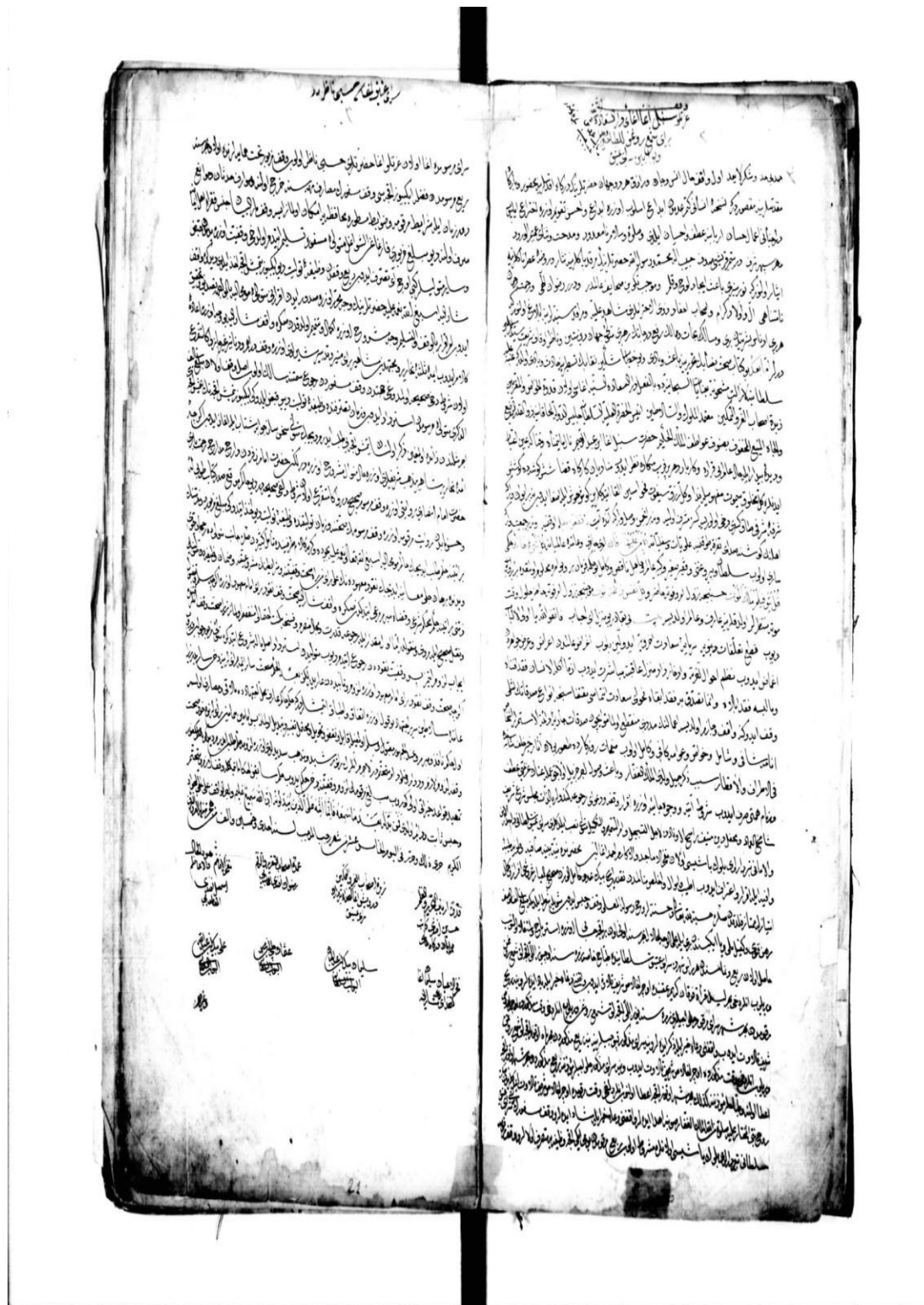
3- Biographical Reconstruction (Prosopography): The study employs a prosopographical method to correct the chronology of Sünbül Agha's career. By synthesizing scattered data from *Sicill-i Osmanî*, *Hamiletü'l-Küberâ*, and archival appointment records, a revised timeline was established.

Conclusion

The historical reconstruction of Sünbül Agha's life and legacy leads to several groundbreaking conclusions that challenge existing Ottoman historiography. Firstly, the study successfully deconstructs the long-standing "Zafire-Osman" myth. By proving the absence of this narrative in contemporary Ottoman chronicles and official state documents, it is concluded that this story is a later historical construct, likely amplified by European historiography (Hammer) and later romanticized by XXth-century Turkish writers. This finding serves as a methodological warning against the uncritical acceptance of anecdotal history in the study of palace politics. Secondly, the archival evidence provided by Sünbül Agha's three cash endowments offers a new dimension to his historical persona. These waqfs demonstrate that Sünbül Agha was not merely a victim of political intrigue but an active participant in the social and economic maintenance of the palace institution. His decision to establish waqfs specifically for the personnel of the Topkapı, Galata, and Old Palaces indicates a high degree of institutional awareness and a desire to consolidate his influence through philanthropic networks. These waqfiyyahs provide the first concrete evidence of his "*vâkif*" (founder) identity, revealing a strategic courtier who used his wealth to support the very administrative fabric he inhabited. Furthermore, the revised chronology of his career clarifies his rise during the reign of Sultan Murad IV, positioning him as a figure of continuity amidst the transition to Sultan Ibrahim's reign. His service as a *musahip* and his tenure in multiple palace units suggest a deep-rooted expertise in courtly affairs that predated his rise to the highest office.

In summary, this study restores Sünbül Agha to his rightful place in history as a documented administrative figure rather than a character of fiction. By grounding his biography in archival reality, the research provides a methodology for correcting historical misconceptions and offers a significant contribution to our understanding of the XVIIth-century Ottoman palace organization and the socio-economic roles of the Darussaade Aghas. It is hoped that this work will serve as a foundational reference for future scholarly inquiries into the interplay between palace life, endowment culture, and historical truth.

Ekler

EK- 1 : Sünbül Ağa'nın 15 Receb 1051/20 Ekim 1641 tarihli para vakfiyesi (VGM. 649 Numaralı Defter, s. 2-3).

پادشاه

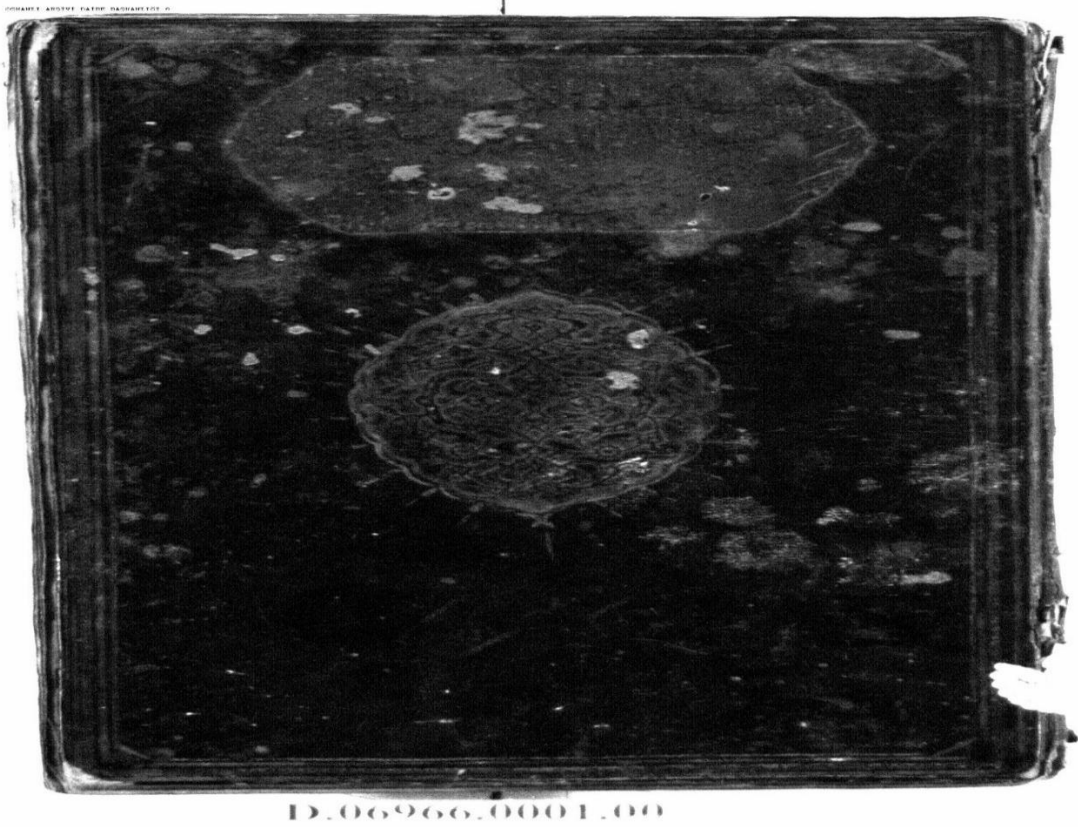
معرضه به بیعت اربود که سعادتمند و خوشکلو
 تهنات و کوز و نکرانم که سوال ایلدم جمله یی ایدلر اصلایک احوالند و صحیح
 خبری بود در لکرمه آلیری دیوانیدر اما صبح خبری بود اولسه یکشاید
 کلوبه خبر ایدر دك نیا حدیاده بزم کیلیر گرنز کزنلر بوند بابلوسی اولمیان
 دوقه در مالته در عاصیارد آنلرک بویه ایدلری تحقیق خبر کلسه بکلوب
 سونلر دك دیرلر واسطه لری دخی یوقلاریم رشیدلر اوتوز کون بر دخی
 ریشی یکسی کلین که بوندنمکه طش کی یوقلر ریشی کوزدوب سوال ایلیم کلون
 میکسه اوغرامش رودوشن اوته اسکیکنه ایکی کی آغش برسی ابراهیم جلی
 برسی دخی بغیری کی حتی اچیدن دریایه نیکی کراسته دوشنلر دیوانیدلر
 دیشلر بویه کافر قوش اما بوقوروشلن خجایت اوزرک لک الموغی ند بو
 ونه آنلر کورمشلر آنجی بویه ایشتمشلر منم شوقلو پادشاه شمدیک بوندن کی
 خبر یوقلر اولاقایر قلاتر منور کلامشردر آکچله اوزره تحقیق خبر الموق
 مرادچاویاری اولور ایسه ساقره وردوشه ویکینه دك بولرک ایکی قهرقه
 جمله دن نیز واروب کلور اولابن کلامتو پادشاه مضرلری اعظمی
 وعلودر دور بویجه کردیلوب شهور اولور کی زخمی زیاده اولخله عمل ایتوب
 دور دخی ساعده فوت اولخله میتی زیدانه کورمشلر در طور بوندن عمل
 بر اخلق امیر عالیاری اولور ایسه قهان شوقلو و غفلتو پادشاهلر دولت
 علیه لره هر طرف خبر انور الموق اولماز خجایت بوندن ایلچن آتکین اولخله
 تزییه تحقیق بیز پینه ده تعید اولوب هر فخر انورسه بابه و سر اعلایه
 عهده اولور باقی امرو قهان دولستو و عهده پادشاه مضرلرک

TSMA-E

857/63

TSMA.E.0857

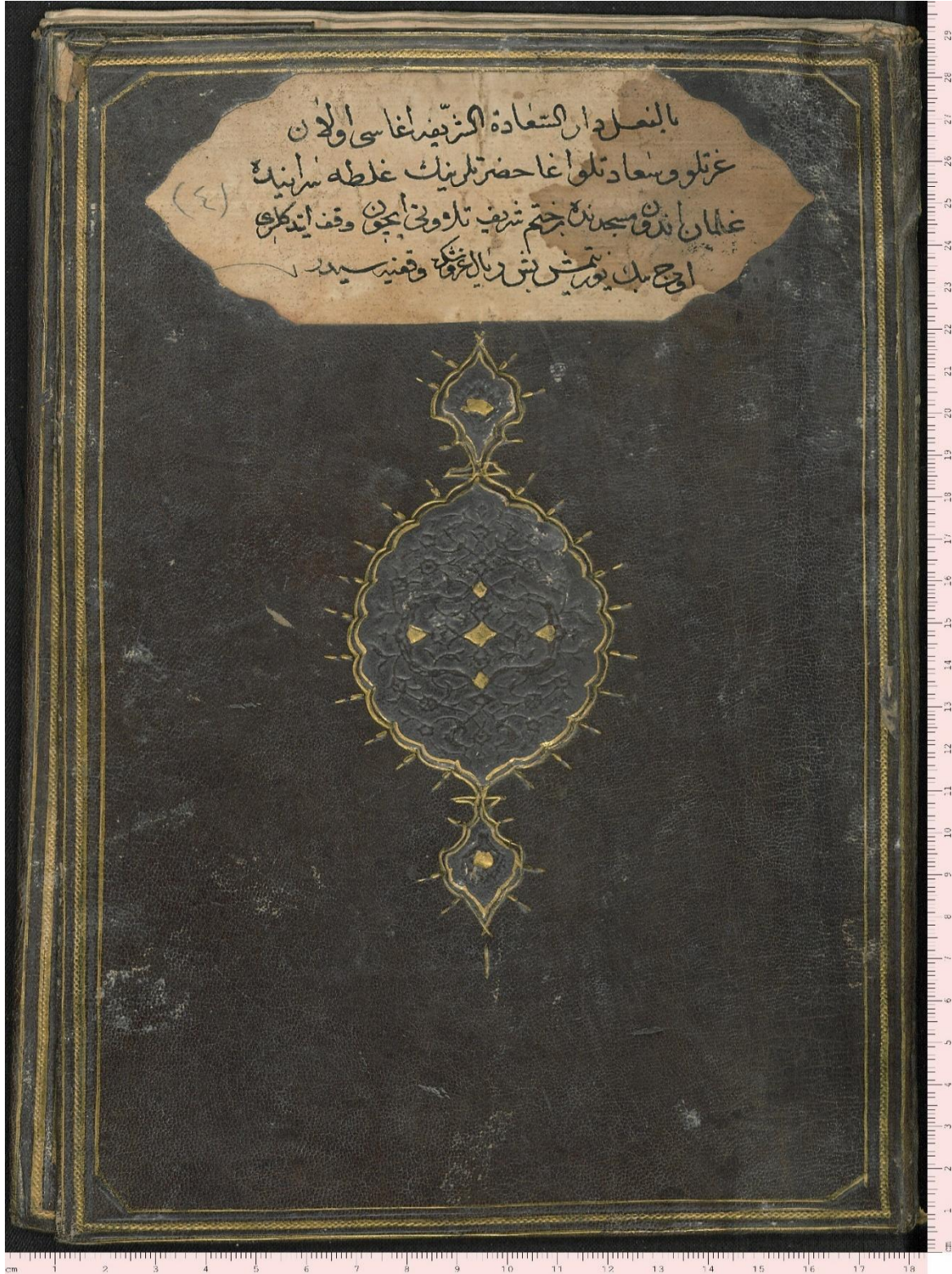
EK- 2 : Sünbül Ağa'nın şehadetinden sonra yapılan Venedik Balyosu'nun sorgulanmasına dair padişaha sunulan arz (BOA. TSMA.E.857).

EK- 3: Sünbül Ağa'nın Topkapı Sarayı'ndaki Hasırcılar Ocağı'nın yemeği için vakfettiği 500 riyal kuruşa ait defter halindeki vakfiyenin ciltli kapağı (BOA. TSMA.d. 6966.1).

EK- 4: 500 riyal kuruşa ait vakfiye ilk sayfası (BOA. TSMA.d. 6966.1).

EK- 5: Sünbül Ağa'nın Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan 27 Şevval 1051/29 Ocak 1641 tarihli para vakfiyesinin ciltli kapağı (T.S. E.H. 2996).

EK- 6: 27 Şevval 1051/29 Ocak 1641 tarihli para vakfiyesinin ilk sayfası (T.S. E.H. 2996, s. 1-2).